

УДК 311.4:323.2:327.7:330.4:339.5:339.7:342.7:351:355
 JEL Classification: C13; F52
 DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-1-172-200>

АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО ОЦІНЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ У КРАЇНАХ СВІТУ

© 2025 ХАУСТОВА В. Є., ТРУШКІНА Н. В.

УДК 311.4:323.2:327.7:330.4:339.5:339.7:342.7:351:355
 JEL Classification: C13; F52

Хаустова В. Є., Трушкіна Н. В. Аналіз підходів до оцінювання національної безпеки у країнах світу

Оцінка сучасного стану національної безпеки та перспектив розвитку у сфері обороноздатності має велике значення для будь-якої країни світу. Тому мета даного дослідження полягає в комплексному аналізі методичних підходів до оцінювання національної безпеки, які використовуються у країнах світу. У статті на основі аналізу чинних методик оцінки ризиків національної безпеки, які використовуються у Великій Британії, Нідерландах і Новій Зеландії, виявлено їх особливості, переваги та недоліки. У результаті дослідження встановлено, що переважна більшість дослідників і фахівців намагаються оцінити рівень національної безпеки країн світу за допомогою індексів, що розраховуються провідними міжнародними організаціями та рейтинговими агентствами. Серед таких світових індексів і рейтингів можна вказати: Глобальний індекс миру або спокою, Індекс неієздатності країни, Зведений індекс національного потенціалу, Індекс сили або потужності армії, Глобальний індекс тероризму, Індекс сприйняття корупції, Індекс верховенства права, Індекс демократії, Індекс процвітання, Глобальний індекс продовольчої безпеки, Глобальний індекс голоду, Індекс глобальної конкурентоспроможності, Індекс людського розвитку, Глобальний інноваційний індекс, Індекс сталого розвитку, Індекс глобалізації, Індекс економічної свободи, а також світові індикатори державного управління. Деякі вищеперелічені індекси безпосередньо характеризують стан національної безпеки обстежених країн світу, а інші – рівень розвитку ключових складових безпеки. У роботі проаналізовано динаміку показників, які відображають стан воєнної безпеки та обороноздатності деяких передових країн світу, а саме: Великої Британії, Індії, Італії, Китаю, Німеччини, Південної Кореї, США, Саудівської Аравії, Франції, Японії. На підставі проведеного аналізу методів, інструментарію і підходів до оцінювання складових національної безпеки країни виявлено, що на даний момент застосовується їх широкий спектр, однак не існує загальноприйнятого. Різноманітні методи, що використовуються при оцінюванні складових національної безпеки, мають свою специфіку, позитивні та негативні сторони, що унеможлиблює віддати перевагу одному з них. Запропоновано в подальшому приділити особливу увагу розробленню комплексної методики оцінювання стану національної безпеки, а також стійкості держави та суспільства до впливу різного роду загроз і викликів.

Ключові слова: національна безпека, складові національної безпеки, метод оцінки, модель, інструментарій, методичний підхід, методика, рейтингове оцінювання, системний підхід, комплексна оцінка, закордонний досвід.

Табл.: 26. **Бібл.:** 67.

Хаустова Вікторія Євгенівна – доктор економічних наук, професор, директор Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України (пров. Інженерний, 1а, 2 пов., Харків, 61166, Україна)

E-mail: v.khaust@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5895-9287>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/629132>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216123094>

Трушкіна Наталія Валеріївна – кандидат економічних наук, старший науковий співробітник сектора промислової політики та інноваційного розвитку відділу промислової політики та енергетичної безпеки, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пров. Інженерний, 1а, 2 пов., Харків, 61166, Україна)

E-mail: trushkina@nas.gov.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6741-7738>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/894686>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210808778>

UDC 311.4:323.2:327.7:330.4:339.5:339.7:342.7:351:355
 JEL Classification: C13; F52

Khaustova V. Ye., Trushkina N. V. Analysis of Approaches to National Security Assessment in Countries Over the World

The evaluation of the current state of national security and the prospects for development in the field of defense capability is of great importance for any country in the world. Therefore, the aim of this research is to conduct a comprehensive analysis of the methodological approaches to national security assessment used in countries over the world. The article identifies the features, advantages, and disadvantages of existing methodologies for assessing national security risks employed in Great Britain, the Netherlands, and New Zealand. As a result of the carried out research, it is found that the overwhelming majority of researchers and specialists attempt to assess the level of national security in countries worldwide using indices calculated by leading international organizations and rating agencies. Among such global indices and rankings, one can mention the following: the Global Peace Index, the Fragile States Index, the Composite National Power Index, the Military Strength Index, the Global Terrorism Index, the Corruption Perceptions Index, the Rule of Law Index, the Democracy Index, the Prosperity Index, the Global Food Security Index, the Global Hunger Index, the Global Competitiveness Index, the Human Development Index, the Global Innovation Index, the Sustainable Development Index, the Globalization Index, the Economic Freedom Index, as well as global indicators of governance. Some of the aforementioned indices directly characterize the state of national security of the surveyed countries, while others reflect the level of development of key security components. The work analyzes the dynamics of indicators that reflect the state of military security and defense capability of certain advanced coun-

tries in the world, namely: Great Britain, India, Italy, China, Germany, South Korea, the USA, Saudi Arabia, France, and Japan. Based on the conducted analysis of methods, instruments, and approaches to assessing the components of national security, it is found that a wide range of them is currently applied; however, there is no universally accepted standard. The various methods used in assessing the components of national security have their own specifics, advantages, and disadvantages, which makes it impossible to favor one over the others. It is proposed to pay special attention in the future to the development of a comprehensive methodology for assessing the state of national security, as well as the resilience of the State and society to various threats and challenges.

Keywords: national security, components of national security, assessment method, model, instruments, methodological approach, methodology, rating assessment, system approach, comprehensive assessment, foreign experience.

Tabl.: 26. **Bibl.:** 67.

Khaustova Viktoriia Ye. – Doctor of Sciences (Economics), Professor, Director of the Research Centre for Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (2 floor 1a Inzhenernyi Ln., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: v.khaust@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5895-9287>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/629132>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216123094>

Trushkina Nataliia V. – Candidate of Sciences (Economics), Senior Research Fellow of the Sector of Industrial Policy and Innovative Development of the Department of Industrial Policy and Energy Security, Research Centre for Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (2 floor 1a Inzhenernyi Ln., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: trushkina@nas.gov.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6741-7738>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/894686>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210808778>

На даний час проблеми забезпечення належного рівня захищеності національних інтересів, за якого створюються сприятливі умови для сталого розвитку економіки, є першочерговим завданням державної політики будь-якої країни світу. При цьому захищеність національних інтересів держави залежить від того, наскільки швидко система забезпечення національної безпеки здатна реагувати та адаптуватися до сучасних викликів, ризиків і загроз.

Тому постійні (часом непередбачувані) зміни в безпековому середовищі вимагають швидко й адекватного реагування, а також формування системи оцінювання національної безпеки з урахуванням впливу екзогенних та ендемогенних ризиків і загроз. З огляду на це, питання методичного забезпечення національної безпеки країн світу потребують подальших ґрунтовних наукових досліджень. І в першу чергу це стосується удосконалення методичних підходів до оцінювання національної безпеки у країнах світу, а також розроблення відповідних методик оцінки та рекомендацій до їх застосування.

Аналіз наукових джерел свідчить, що теоретико-методологічним засадам оцінювання національної безпеки країни присвячено чимало праць вчених (А. Poltorak et al. [1]; І. Rekenenko et al. [2]; А. Stavutskyy et al. [3]; В. Богданович, В. Муженко, О. Передрій, О. Мейко [4]; В. Геєць, М. Кизим, Т. Клебанова, О. Черняк [5]; І. Губарева [6]; С. Гонянец, П. Грицак, О. Шапран [7]; Г. Козаченко, Ю. Погорелов, Л. Герасименко [8]; Г. Крамарев [9]; Л. Левковська, О. Добрянський [10]; Г. Ситник [11]; О. Суходоля, Ю. Харазішвілі, Г. Рябцев [12] та інші).

У своїх наукових роботах дослідники розкривають загальні принципи оцінки рівня складових національної безпеки держави з визначенням системи показників, інформаційної бази для їх розрахунку, методів формалізації розрахунку, порогових значень показників і методів оцінки фактичних показників з точки зору їх відповідності пороговим значенням.

У публікації [1] вченими комплексно обґрунтовано теоретико-методологічні засади та практичні методи моніторингу стану фінансової безпеки України в умовах економічної нестабільності як фактору збереження фінансової системи держави.

Колективом авторів у роботі [2] здійснено оцінку та прогноз рівня фінансової безпеки України з використанням двох методичних підходів (існуючого та розробленого авторами) для вибору оптимального варіанту. Ними розроблено альтернативну модель як мультиплікативну модель нелінійної згортки відповідних індикаторів прямого та непрямого впливу, враховуючи можливості та ризики, яка базується на комбінації ступеневої функції та методу Харрінгтона.

На думку науковців [3], енергетичне питання залишається першочерговим для національної безпеки більшості країн. Незважаючи на численні міжнародні форуми, масштабні геоекономічні дослідження, міжнародні та національні проекти, розробку відповідних стратегій, питання оцінки енергетичної безпеки та розуміння її термінології не є вирішеним. Тому автори поставили за мету розробити методологію, яка може забезпечити об'єктивну оцінку енергетичного ланд-

шафту в міжнародному масштабі з порівняннями між країнами під впливом сучасних мегатрендів.

Отже, питання оцінювання сучасного стану національної безпеки та розроблення належного методичного інструментарію і підходів привертають увагу багатьох вчених і потребують подальших досліджень.

З огляду на це, метою даного дослідження є комплексний аналіз методичних підходів до оцінювання національної безпеки, які використовуються у країнах світу.

У багатьох країнах світу розроблено національні системи оцінювання різноманітних аспектів національної безпеки. Переважна більшість цих систем містить методологічні засади оцінювання ризиків, за допомогою яких можна виявляти небезпечні тенденції та загрози національній безпеці, а також уразливості в державі та суспільстві. Отримана інформація використовується урядом країн світу для прийняття рішень щодо формування відповідної державної політики, планування заходів із підвищення рівня готовності до широкого спектру загроз, розвитку необхідних спроможностей, а також розподілу ресурсів держави. Слід відмітити, що в більшості країн національна система оцінювання ризиків є елементом стратегічного планування у сфері національної безпеки.

У результаті дослідження кращих світових практик встановлено, що методологія оцінювання ризиків у різних країнах неоднакова. Розглянемо деякі з них. У Великій Британії Національна оцінка ризиків та Оцінка ризиків у сфері національної безпеки [13] проводяться в рамках єдиної методології. Здійснюється виявлення всього спектру ризиків надзвичайних ситуацій національного масштабу, проводиться опис сценаріїв їх прояву в найближчі п'ять років, оцінюється їх імовірність та наслідки. Здійснюється визначення пріоритетних ризиків. При цьому при розробленні обґрунтованих сценаріїв найгіршого прояву типових ризиків надається середньозважена оцінка ймовірності та наслідків сукупного прояву надзвичайних ситуацій на основі моделювання різних варіантів і комбінацій їх взаємодоповнення [14].

У Королівстві Нідерландів для національної системи оцінювання ризиків і загроз використовуються багатокритеріальний аналіз, сценарний підхід та методи, що базуються на теорії ймовірності [15]. Метод економетричного аналізу із застосуванням статистичних і математичних моделей використовується з метою формування ідей щодо розвитку стратегічного безпекового середовища та формування загроз, перевірки наявних гіпотез та прогнозування тенденцій майбутнього на основі

історичних даних. Для цього застосовується метод багатовимірних індексів і надається оцінка ризиків на основі заздалегідь визначених багаточисельних показників-індикаторів, що їх характеризують. Використовується також метод структурованого цільового порівняння подій і ризиків, розвиток яких відбувається за певними закономірностями. Із застосуванням методів виявлення трендів розвитку небезпечних явищ та екстраполяції здійснюється ретроспективне їх відстеження для прогнозування прояву загрози в майбутньому [14].

На основі вивчення досвіду Нової Зеландії визначено, що у країні застосовується комплексний підхід до оцінки національної безпеки з урахуванням усіх можливих ризиків і загроз (внутрішніх, зовнішніх, техногенних, природних тощо). Під керівництвом Прем'єр-міністра та Кабінету Міністрів Нової Зеландії з певною адаптацією міжнародного досвіду розроблено загальну методику оцінювання та управління ризиками на національному рівні [16]. Вона базується на розробленому спільно з Австралією Стандарті AS/NZS ISO 31000.2009 (на основі міжнародного Стандарту ISO 31000). Ця методика визначає основні процедури та етапи оцінювання ризиків і загроз, а також поточні й перспективні варіанти управління ризиками.

В основному для оцінювання застосовується підхід, заснований на сценаріях, коли визначається загальний рівень конкретного ризику за допомогою стандартизованої таблиці наслідків у таких основних сферах: соціальне управління, забезпечення суверенітету, національна економіка, екологія, райони забудови. Вхідні дані для оцінювання ризиків (експертні оцінки, кількісні показники) обробляються у різних форматах і програмах [14].

Як стверджує науковець С. Сьомін [17], у провідних країнах світу, як правило, використовуються два основних підходи, які передбачають застосування спеціальних індикаторів (індексів) оцінювання стану в державі:

- 1) *побудова системи індикаторів (індексів), за допомогою яких можна аналізувати окремі аспекти стану та розвитку певних сфер життєдіяльності держави*: задоволеність громадян ступенем захищеності своїх конституційних прав і свобод, особистих і майнових інтересів, зокрема від злочинних посягань; очікувана тривалість життя; валовий внутрішній продукт на душу населення; частка сучасних зразків озброєння, військової та спеціальної техніки у структурах сектору безпеки й оборони країни; децильний коефіцієнт диференціа-

ції доходів і споживання (співвідношення доходів 10% найбагатшого населення до доходів 10% найбіднішого або середньодушових обсягів споживання товарів і послуг); рівні інфляції та безробіття; частка видатків у валовому внутрішньому продукті на розвиток науки, освіти, культури, охорони здоров'я тощо; частка території країни, яка не відповідає визнаним екологічним нормативам та інші;

- 2) *вироблення інтегральних (агрегованих) індексів з метою комплексної оцінки загального стану справ у державі (або регіоні)*. Основним недоліком такого підходу є неможливість чітко визначити вплив вихідних показників щодо оцінки загального стану держави (суспільства) без втрати їхньої значущості, а відтак – уникнути суб'єктивності.

На сьогоднішній день у світі відсутній загальноприйнятий науково обґрунтований кількісний показник (індекс), який би дав можливість об'єктивно оцінювати загальний стан і рівень національної безпеки країни. Проте багатьма країнами світу та міжнародними організаціями

досить широко використовуються різноманітні рейтингові оцінки (табл. 1), які дозволяють опосередковано проводити аналіз якісних і кількісних показників окремих аспектів суспільно-політичного, економічного, інноваційного, природоохоронного розвитку країни, а також рівень її обороноздатності.

А о світових індексів і рейтингів можна віднести такі, як Глобальний індекс миру або спокою (табл. 2); Індекс недієздатності країни (табл. 3, табл. 4); Зведений індекс національного потенціалу (табл. 5); Індекс потужності армії (табл. 6); Глобальний індекс тероризму (табл. 7); Індекс сприйняття корупції (табл. 8); Індекс верховенства права (табл. 9); Індекс демократії (табл. 10); Індекс процвітання (табл. 11); Глобальний індекс продовольчої безпеки (табл. 12); Глобальний індекс голоду (табл. 13); Індекс глобальної конкурентоспроможності (табл. 14); Індекс людського розвитку (табл. 15); Глобальний інноваційний індекс (табл. 16); Індекс сталого розвитку (табл. 17); Індекс глобалізації (табл. 18); Індекс економічної свободи (табл. 19), а також світові індикатори державного управління (табл. 20).

Таблиця 1

Характеристика глобальних рейтингів, які прямо або опосередковано відображають стан національної безпеки країни світу

Назва рейтингу / організація	Зміст рейтингу
1	2
Глобальний індекс миру або спокою (<i>Global Peace Index – GPI</i>) – Інститут економіки та миру (<i>Institute for Economics and Peace</i>) [18]	Комплексний показник, який характеризує миролюбність країн світу, вимірюючи рівень насильства всередині держави та рівень агресивності її зовнішньої політики. Індекс показує, які з держав вважатимуться найбільш безпечними (і навпаки – небезпечними) для життя людини. Індекс складено на основі 23 якісних і кількісних показників, об'єднаних у три групи: 1) наявність і масштаб конфліктів (внутрішніх і міжнародних, до яких залучено будь-яку країну світу та кількість жертв у результаті цих конфліктів, а також відносини держави із сусідніми країнами); 2) рівень стабільності та безпеки всередині держави (частка біженців і переміщених осіб у загальній кількості населення; кількість насильницьких злочинів і самогубств; доступність зброї; кількість ув'язнених на душу населення; заходи соціального захисту; дотримання прав людини; рівень політичної стабільності; наявність і ступінь терористичних загроз; рівень ксенофобії тощо); 3) рівень мілітаризації держави (розмір військового бюджету до національного ВВП; загальний військовий потенціал держави; імпорт та експорт зброї; кількість військовослужбовців і співробітників служб безпеки на душу населення; сумарна кількість озброєння на душу населення; рівень доступу населення до зброї тощо). Щодо кожної групи показників країнам виставляється оцінка у балах (від 1 до 5). Чим менше балів, тим більш миролюбною оцінюється країна за цим критерієм
Індекс недієздатності країни (Індекс «крихких» держав, <i>Fragile State Index – FSI</i>) – Американська некомерційна, неурядова	Оцінювання вразливості у доконфліктних, активних і постконфліктних ситуаціях. Індекс недієздатності держав містить дванадцять показників ризику конфлікту, які використовуються для вимірювання стану держави: апарат безпеки, фракційні еліти, групові скарги, економічний спад, нерівномірний економічний розвиток, втеча людей і відтік мізків, легітимність держави, державні послуги, права людини та верховенство права, демографічний тиск, біженці та ВПО та зовнішнє втручання.

1	2
дослідницька установа «Фонд миру» (<i>Fund For Peace</i>) [19]	Значення Індексу недієздатності держав: критична ситуація (110–120); висока нестабільність (100–110); небезпечний рівень ризиків (90–100); погана стабільність (80–90); потребує уваги (70–80); критична (60–70); прийнятна стабільність (50–60); стабільний (40–50); максимально стійкий (30–40); сталий (20–30); дуже стійкий (0–20). Отже, чим вище значення індексу, тим найбільш крихкою є країна. Метою даного рейтингу є аналіз здатності держав контролювати цілісність своєї території, політичну, демографічну, економічну та соціальну ситуацію в країні, щоб надати політикам і практикам інструменти, які дозволяють приймати обґрунтовані рішення та покращувати механізми реагування
Зведений індекс національного потенціалу (<i>Composite Index of National Capability – CINC</i>) – запропоновано Дж. Д. Сінгером (<i>J. D. Singer</i>) [20] для проєкту <i>Correlates of War</i> у 1963 р. [21]	Статистичний показник національної сили, для оцінювання якого використовується середній відсоток шести різних світових показників: коефіцієнт загальної чисельності країни, коефіцієнт міського населення країни, коефіцієнт виробництва заліза та сталі в країні, коефіцієнт споживання первинної енергії, коефіцієнт військових витрат, співвідношення військовослужбовців. Тобто ці показники відображають демографічну, економічну та військову силу. Але CINC враховує лише жорстку силу, і не може дати загальну оцінку національної сили
Індекс сили або потужності армії (<i>Power Index – PI</i>) – <i>Global Fire Power</i> з 2016 р. [22]	Інтегральний показник військового потенціалу країни, який оцінює її здатність вести війну. Він враховує кількість військових, фінансові ресурси, озброєння та географічне розташування. Чим менше значення індексу, тим вищий рівень бойової готовності держави
Глобальний індекс тероризму (<i>Global Terrorism Index – GTI</i>) – Інститут економіки та миру (<i>Institute for Economics and Peace</i>) [23]	Ранжування 163 країн світу на основі чотирьох показників, зважених протягом п'яти років. Щорічна оцінка індексу країни базується на унікальній системі оцінювання для врахування відносного впливу інцидентів за рік. Чотири чинники, які враховуються при оцінюванні кожної країни: загальна кількість терористичних інцидентів; загальна кількість смертей, спричинених терористами за певний рік; загальна кількість поранень, спричинених терористами; загальна кількість заручників, спричинених терористами. Кожен із факторів має вагу від 0 до 3. Використовується середньозважене значення за п'ять років, щоб відобразити прихований психологічний вплив терористичних актів у часі
Індекс сприйняття корупції (<i>Corruption Perceptions Index – CPI</i>) – неурядова організація “ <i>Transparency International</i> ” з 1995 р. [24]	Оцінювання та ранжування країн світу за їхнім рівнем корупції у державному секторі. Однак даний індекс має деякі обмеження. Він не розрізняє окремі види корупції (деякі до нього навіть не включено), а людське сприйняття не обов'язково відповідає фактичному рівню корупції. Крім того, цей індекс краще підходить для аналізу довгострокових тенденцій, оскільки сприйняття схильне змінюватися повільно
Індекс верховенства права (<i>Rule of Law Index</i>) – світовий проєкт правосуддя (<i>World Justice Project</i>) з 2014 р. [25]	Кількісний інструмент для оцінювання рівня дотримання принципів верховенства права у країнах світу. Індекс складається з восьми факторів, які далі дезагреговані на 44 підфактори: обмеження повноважень інститутів влади (<i>Constraints on Government Powers</i>); відсутність корупції (<i>Absence of Corruption</i>); відкритість уряду (<i>Open Government</i>); фундаментальні права (<i>Fundamental Rights</i>); порядок та безпека (<i>Order and Security</i>); правозастосування (<i>Regulatory Enforcement</i>); цивільне правосуддя (<i>Civil Justice</i>); кримінальне правосуддя (<i>Criminal Justice</i>); неформальна справедливість (<i>Informal Justice</i>)
Індекс демократії (<i>Democracy Index</i>) – <i>Economist Intelligence Unit</i> з 2007 р. [26]	Ранжування 167 країн світу за рівнем розвитку в них демократії. При складанні класифікації враховуються 60 різних показників, згрупованих по 5 категоріях: вибори і плюралізм, громадянські свободи, діяльність уряду, політична ангажованість населення та політична культура. Якщо індекс демократії для країни становить 8–10 балів, то це країна з повноцінною демократією. Значення індексу від 6 до 7,9 балів – демократія в країні вважається неповною; 4–5,9 балів – у країні панує перехідний режим; менше 4 балів – авторитарний режим у країні

1	2
Індекс процвітання (<i>The Legatum Prosperity Index – LPI</i>) – аналітичний центр “Legatum Institute” з 2008 р. [27]	Оцінювання рівня світового багатства і благополуччя. Рейтинг базується на основі складної методології підрахунку 12 індексів: безпека та захист (Safety and Security); особиста свобода (Personal Freedom); державне управління (Governance); соціальний капітал (Social Capital); інвестиційне середовище (Investment Environment); умови підприємства (Enterprise Conditions); інфраструктура та доступ до ринку (Infrastructure and Market Access); економічна якість (Economic Quality); умови проживання (Living Conditions); здоров'я (Health); освіта (Education); навколишнє природне середовище (Natural Environment)
Глобальний індекс продовольчої безпеки (<i>Global Food Security Index – GFSI</i>) – Economist Intelligence Unit за підтримки сільськогосподарської компанії “Corteva Agriscience” [28]	Оцінка продовольчої безпеки у країнах світу за допомогою індексу, який складається з чотирьох компонентів: економічна та фізична доступність продовольства, якість і безпечність, природні ресурси та стійкість
Глобальний індекс голоду (<i>Global Hunger Index – GHI</i>) – Welthungerhilfe, Concern Worldwide [29]	Інструмент, призначений для всебічного вимірювання та відстеження голоду на глобальному, регіональному та національному рівнях, що відображає численні виміри голоду в часі. Цей індекс розраховується на основі поєднання чотирьох індикаторів, які разом відображають багатовимірну природу голоду: недоїдання; відставання у зростанні дітей; дитяче виснаження; дитяча смертність
Індекс глобальної конкурентоспроможності (<i>The Global Competitiveness Index</i>) – Всесвітній економічний форум (<i>World Economic Forum</i>) [30–31]	Індекс складено зі 113 змінних, які докладно визначають конкурентоспроможність країн світу, що знаходяться на різних рівнях економічного розвитку. Набір змінних, на дві третини складається з результатів всеосяжного опитування керівників компаній (щоб охопити широке коло чинників, котрі впливають на бізнес-клімат в досліджуваних країнах), а на одну третину – із загальнодоступних джерел (статистичні дані та підсумки досліджень, які здійснюються на постійній основі міжнародними організаціями). Всі змінні об'єднано до 12 контрольних показників, що визначають національну конкурентоспроможність: якість інститутів; інфраструктура; макроекономічна стабільність; здоров'я і початкова освіта; вища освіта і професійна підготовка; ефективність на ринку товарів і послуг; ефективність на ринку праці; розвиненість фінансового ринку; рівень технологічного розвитку; розмір внутрішнього ринку; конкурентоспроможність компаній; інноваційний потенціал
Індекс людського розвитку (<i>Human Development Index – HDI</i>) – розроблено у 1990 р. пакистанським економістом Махбубом ель Хаком (<i>Mahbub ul Haq</i>) [32]	Індекс для порівняльного оцінювання рівня бідності, грамотності, освіти, середньої тривалості життя, охорони здоров'я, соціальної захищеності, екології тощо. Використовується з 1993 р. ООН у щорічних звітах про розвиток людського потенціалу. При розрахунку індексу враховуються три показники: очікувана тривалість життя (оцінка рівня довголіття); рівень грамотності населення країни (середня кількість років, витрачених на навчання) та очікувана тривалість навчання; рівень життя, оцінений через ВНД на душу населення за паритетом купівельної спроможності (ПКС) у доларах США
Глобальний інноваційний індекс (<i>Global Innovation Index – GII</i>) – Всесвітня організація інтелектуальної власності (<i>the World Intellectual Property Organization – WIPO</i>), Корнелльський університет (<i>Cornell University</i>), Міжнародна бізнес-школа “Insead” [33]	Оцінка індексу є частиною дослідження, в якому розглядалися як комерційні результати інноваційної діяльності в країнах, так і активність урядів щодо заохочення та підтримки інноваційної діяльності у своїй державній політиці. Глобальний індекс інновацій складено з 82 різних складових, які детально характеризують інноваційний розвиток країн світу, що перебувають на різних рівнях економічного розвитку

1	2
Індекс сталого розвитку (<i>The SDG Index</i>) – міжнародна організація ООН (UN) [34; 35]	Вимірювання прогресу, досягнутого щороку у рамках виконання Цілей сталого розвитку з моменту їх ухвалення 193 державами-членами ООН у 2015 році. Ранжування країн світу відбувається за загальним балом. Оцінку можна інтерпретувати як відсоток досягнення Цілей сталого розвитку. На підставі розрахунку даного індексу рекомендується набір ключових реформ для системи ООН задля вирішення викликів 21 століття
Індекс глобалізації (<i>KOF Globalisation Index</i>) – Швейцарська економічна школа [36]	Загальний індекс глобалізації, який враховує її економічні, соціальні та політичні аспекти. Вищі значення індексу означають більший рівень глобалізації. Цей індекс розроблено Швейцарським економічним інститутом (KOF Swiss Economic Institute) при Федеральній вищій технічній школі Цюриха (ETH Zürich)
Індекс економічної свободи (<i>Index of Economic Freedom</i>) – розроблено The Heritage Foundation з 1995 р. [37]	Загальний індекс економічної свободи складається з десяти компонентів (свобода бізнесу, свобода торгівлі, податкова свобода, державні витрати, грошова свобода, фінансова свобода, свобода інвестицій, захист прав власності, свобода від корупції, свобода трудових відносин), які згруповано у чотири великі категорії: верховенство права; обмежений уряд; ефективність регулювання; відкриті ринки. Індекс оцінюється за шкалою від 0 до 100, де 100 означає максимальну свободу
Світові індикатори державного управління (<i>Worldwide Governance Indicators – WGI</i>) – Світовий банк (<i>World Bank</i>) [38]	Методика, показники якої можна використовувати для оцінювання загального стану національної безпеки. З 1996 р. визначаються сукупні та індивідуальні показники успішності урядування в окремих країнах світу за шістьма ключовими індексами управління: представництво та звітність (<i>Voice & Accountability</i>); політична стабільність та відсутність насильства (<i>Political Stability and Lack of Violence</i>); ефективність урядування (<i>Government Effectiveness</i>); якість регулювання (<i>Regulatory Quality</i>); верховенство права (<i>Rule of Law</i>); контроль корупції (<i>Control of Corruption</i>). Сукупні показники WGI об'єднують погляди великої кількості респондентів з понад 30 організацій, установ та експертів, використовують понад 40 джерел даних, стосуються майже 200 країн і оновлюються щорічно, починаючи з 2002 р.

Джерело: складено авторами на основі аналізу й узагальнення різноманітних глобальних рейтингів [18–38].

Таблиця 2

Топ-10 країн світу у Глобальному рейтингу миру

Країна	Роки/значення показників							
	2010		2013		2015		2022	
	(1)	(2)	(1)	(2)	(1)	(2)	(1)	(2)
Ісландія	2	1,212	1	1,162	1	1,148	1	1,107
Нова Зеландія	1	1,188	3	1,237	4	1,221	2	1,269
Ірландія	6	1,337	12	1,370	12	1,354	3	1,288
Данія	7	1,341	2	1,207	2	1,150	4	1,296
Австрія	4	1,290	4	1,250	3	1,198	5	1,300
Португалія	13	1,366	18	1,467	11	1,344	6	1,301
Словенія	11	1,358	13	1,374	15	1,378	7	1,316
Чехія	12	1,360	14	1,404	10	1,341	8	1,318
Сінгапур	30	1,624	16	1,438	24	1,490	9	1,326
Японія	3	1,247	6	1,293	8	1,322	10	1,336

Примітки: (1) місце країни у рейтингу; (2) значення індексу. Усього 163 країни світу.

Джерело: складено авторами на основі аналізу й узагальнення аналітичних звітів Institute for Economics and Peace [18].

Значення Індексу недієздатності деяких країн світу*

Країна	Значення індексу за роками					
	2010	2015	2019	2021	2022	2024
Боснія і Герцеговина	83,5	77,4	71,3	72,9	73,0	71,0
Грузія	90,4	79,2	72,0	72,6	71,8	69,3
Ізраїль	84,6	79,4	76,5	43,0	42,6	51,5
Ірак	107,3	104,4	99,1	96,2	93,8	88,6
Молдова	83,8	73,0	67,1	67,0	64,5	64,7
Південна Корея	41,3	36,3	33,7	32,5	32,7	29,8
Сербія	77,8	73,8	68,0	67,4	67,8	67,8
Сирія	87,9	107,8	111,5	110,7	108,4	108,1
Туреччина	77,1	74,6	80,3	79,7	78,1	84,0
Хорватія	59,0	51,0	47,5	49,8	49,3	45,9

Примітка: * у таблиці наведено країни світу, у яких виникали або досі виникають збройні конфлікти та відбуваються бойові дії.

Джерело: складено авторами на основі аналізу й узагальнення аналітичних матеріалів Fund for Peace [19].

Таблиця 4

Значення індикаторів, що входять до складу Індексу недієздатності деяких країн світу* за 2024 рік

Країна	Значення індикатору											
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)
Боснія і Герцеговина	4,1	8,7	7,5	6,3	3,6	7,2	6,1	3,9	4,2	5,8	6,9	6,7
Грузія	4,7	8,8	6,8	5,0	4,2	6,8	7,7	3,5	4,7	4,4	6,2	6,5
Ізраїль	3,6	8,3	7,2	1,5	3,7	2,3	4,8	1,8	4,0	4,5	3,0	6,8
Ірак	7,2	9,6	7,7	6,0	5,6	5,8	8,3	8,0	7,5	7,9	7,4	7,6
Молдова	4,2	7,8	5,5	5,9	3,3	7,6	4,4	4,3	3,6	5,1	6,3	6,7
Південна Корея	1,2	3,9	2,5	1,6	3,1	3,1	2,1	2,1	3,2	2,2	1,3	3,5
Сербія	4,4	8,9	7,9	5,8	4,2	5,9	6,1	3,6	3,5	3,8	6,5	7,2
Сирія	9,7	9,9	8,8	9,9	6,6	7,7	10,0	9,1	8,8	8,4	9,2	10,0
Туреччина	6,3	8,8	9,2	7,5	7,1	3,6	7,4	4,9	7,7	6,0	8,7	6,8
Хорватія	1,7	4,4	4,0	5,4	2,9	5,8	2,2	2,6	1,7	4,5	6,5	4,2

Примітки: (1) індекс загроз безпеці (Security Threats Index); (2) індекс фракційної еліти (Fractionalized elites Index); (3) індекс розбіжностей у суспільстві (Group Grievance Index); (4) індекс економічного спаду (Economic Decline Index); (5) нерівномірність економічного розвитку (Uneven Economic Development); (6) втеча людей і відтік мізків (Human Flight and Brain Drain); (7) індекс легітимності держави (State Legitimacy Index); (8) індекс державних послуг (Public Services Index); (9) індекс прав людини та верховенства права (Human Rights and Rule of Law Index); (10) індекс демографічного тиску (Demographic Pressures Index); (11) індекс біженців і переміщених осіб (Refugees and Displaced Persons Index); (12) індекс зовнішніх втручань (External Interventions Index).

* Наведено країни світу, у яких виникали або досі виникають збройні конфлікти та відбуваються бойові дії.

Джерело: складено авторами на основі аналізу й узагальнення аналітичних матеріалів Fund for Peace [19].

Деякі вищеперелічені індекси безпосередньо характеризують стан національної безпеки обстежених країн світу, а інші відображають рівень розвитку ключових складових.

Зазначені індекси приваблюють тим, що вони мають комплексний характер і враховують різні аспекти національної безпеки: політичні, економічні, соціальні, екологічні, демографічні, інформаційні тощо. Однак за допомогою цих індексів не можна

виконати повний і точний аналіз рівня національної безпеки країни та оцінити ефективність системи її забезпечення. Тобто світові індекси та рейтинги не дають змоги отримати адекватні оцінки небезпечних станів країни, розробити відповідні механізми реагування на них і забезпечення національної безпеки з урахуванням безпосереднього впливу на критичні параметри системи, запобігаючи при цьому виникненню нових загроз.

Таблиця 4

Значення індикаторів, що входять до складу Індексу невіддатності деяких країн світу* за 2024 рік

Країна	Значення індикатору											
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)
Боснія і Герцеговина	4,1	8,7	7,5	6,3	3,6	7,2	6,1	3,9	4,2	5,8	6,9	6,7
Грузія	4,7	8,8	6,8	5,0	4,2	6,8	7,7	3,5	4,7	4,4	6,2	6,5
Ізраїль	3,6	8,3	7,2	1,5	3,7	2,3	4,8	1,8	4,0	4,5	3,0	6,8
Ірак	7,2	9,6	7,7	6,0	5,6	5,8	8,3	8,0	7,5	7,9	7,4	7,6
Молдова	4,2	7,8	5,5	5,9	3,3	7,6	4,4	4,3	3,6	5,1	6,3	6,7
Південна Корея	1,2	3,9	2,5	1,6	3,1	3,1	2,1	2,1	3,2	2,2	1,3	3,5
Сербія	4,4	8,9	7,9	5,8	4,2	5,9	6,1	3,6	3,5	3,8	6,5	7,2
Сирія	9,7	9,9	8,8	9,9	6,6	7,7	10,0	9,1	8,8	8,4	9,2	10,0
Туреччина	6,3	8,8	9,2	7,5	7,1	3,6	7,4	4,9	7,7	6,0	8,7	6,8
Хорватія	1,7	4,4	4,0	5,4	2,9	5,8	2,2	2,6	1,7	4,5	6,5	4,2

Примітки: (1) індекс загроз безпеці (Security Threats Index); (2) індекс фракційної еліти (Factionalized elites Index); (3) індекс розбіжностей у суспільстві (Group Grievance Index); (4) індекс економічного спаду (Economic Decline Index); (5) нерівномірність економічного розвитку (Uneven Economic Development); (6) втеча людей і відтік мізків (Human Flight and Brain Drain); (7) індекс легітимності держави (State Legitimacy Index); (8) індекс державних послуг (Public Services Index); (9) індекс прав людини та верховенства права (Human Rights and Rule of Law Index); (10) індекс демографічного тиску (Demographic Pressures Index); (11) індекс біженців і переміщених осіб (Refugees and Displaced Persons Index); (12) індекс зовнішніх втручань (External Interventions Index).

* Наведено країни світу, у яких виникали або досі виникають збройні конфлікти та відбуваються бойові дії.

Джерело: складено авторами на основі аналізу й узагальнення аналітичних матеріалів Fund for Peace [19].

Таблиця 5

Топ-10 країн світу в рейтингу за Зведеним індексом національного потенціалу (за даними на 2011 рік)

Країна	Позиція	Значення Індексу
Китай	1	0,199
США	2	0,143
Індія	3	0,074
Японія	4	0,043
Бразилія	6	0,025
Німеччина	7	0,024
Південна Корея	8	0,023
Велика Британія	9	0,021
Франція	10	0,019

Примітка: усього 193 країни світу.

Джерело: складено за даними [21].

Таблиця 6

Топ-10 країн світу в рейтингу найсильніших армій світу (за Індексом потужності армії)

Країна	Позиції країни в рейтингу за роками			Місце в рейтингу	Значення індексу
	2020	2022	2023	2024	
	1	2	3	4	5
США	1	1	1	1	0,0699
Китай	3	3	3	3	0,0706
Індія	4	4	4	4	0,1023
Південна Корея	6	6	6	5	0,1416

1	2	3	4	5	
Велика Британія	8	8	6	6	0,1443
Японія	5	5	8	7	0,1601
Туреччина	11	13	11	8	0,1697
Пакистан	15	9	7	9	0,1711
Італія	12	11	10	10	0,1863
Франція	7	7	9	11	0,1878

Примітка: усього 145 країн світу.

Джерело: складено авторами на основі аналізу й узагальнення аналітичних матеріалів Global Fire Power [22].

Таблиця 7

Країни з найвищим рівнем впливу тероризму (за значенням Глобального індексу тероризму)

Країна	2023 рік		2024 рік	
	Місце в рейтингу	Значення індексу	Місце в рейтингу	Значення індексу
Афганістан	1	8,822	6	7,825
Буркіна-Фасо	2	8,564	1	8,571
Федеративна Республіка Сомалі	3	8,463	7	7,814
Республіка Малі	4	8,412	3	7,998
Сирія	5	8,161	5	7,890
Пакистан	6	8,160	4	7,916
Ірак	7	8,139	11	7,078
Федеративна Республіка Нігерія	8	8,065	8	7,575
М'янма (Бірма)	9	7,977	9	7,536
Республіка Нігер	10	7,616	10	7,274
Ізраїль	25	5,489	2	8,143

Примітка: усього 163 країни світу.

Джерело: складено авторами на основі аналізу й узагальнення аналітичних матеріалів Institute for Economics and Peace [23].

Таблиця 8

Топ-10 країн світу в рейтингу за Індексом сприйняття корупції

Країна	Місце в рейтингу (2023 р.)	Значення індексу			
		2015	2019	2021	2023
Данія	1	91	87	88	90
Фінляндія	2	90	86	88	87
Нова Зеландія	3	91	87	88	85
Норвегія	4	88	84	85	84
Сінгапур	5	85	85	85	83
Швеція	6	89	85	85	82
Швейцарія	7	86	85	84	82
Нідерланди	8	84	82	82	79
Німеччина	9	81	80	80	78
Люксембург	10	85	80	81	78

Примітка: усього 180 країн світу.

Джерело: складено авторами на основі аналізу й узагальнення аналітичних матеріалів Transparency International [24].

Топ-10 країн світу в рейтингу за Індексом верховенства права

Країна	Роки/значення показників							
	2015		2017-2018		2021		2023	
	(1)	(2)	(1)	(2)	(1)	(2)	(1)	(2)
Данія	1	0,89	1	0,89	1	0,90	1	0,90
Норвегія	2	0,88	2	0,89	2	0,89	2	0,89
Фінляндія	3	0,87	3	0,87	3	0,87	3	0,87
Швеція	4	0,87	4	0,86	4	0,86	4	0,85
Німеччина	8	0,83	6	0,84	5	0,84	5	0,83
Люксембург	н/д	н/д	н/д	н/д	8	0,83	6	0,83
Нідерланди	5	0,85	5	0,85	6	0,83	7	0,83
Нова Зеландія	6	0,84	7	0,83	7	0,83	8	0,83
Естонія	12	0,79	12	0,80	11	0,81	9	0,82
Ірландія	н/д	н/д	н/д	н/д	10	0,81	10	0,81

Примітки: (1) місце країни у рейтингу; (2) значення індексу. Усього 142 країни світу.

Джерело: складено на основі інформаційних матеріалів World Justice Project [25].

Таблиця 10

Топ-10 країн світу в рейтингу за Індексом демократії у 2023 р.

Країна	Міс-це	Значення індексу	Значення індикаторів					Категорія
			(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	
Норвегія	1	9,81	10,0	9,64	10,0	10,0	9,41	Повноцінна демократія
Нова Зеландія	2	9,61	10,0	9,29	10,0	8,75	10,0	Повноцінна демократія
Ісландія	3	9,45	10,0	9,29	8,89	9,38	9,71	Повноцінна демократія
Швеція	4	9,39	9,58	9,64	8,33	10,0	9,41	Повноцінна демократія
Фінляндія	5	9,30	10,0	9,64	7,78	9,38	9,71	Повноцінна демократія
Данія	6	9,28	10,0	9,29	8,33	9,38	9,41	Повноцінна демократія
Ірландія	7	9,19	10,0	8,21	8,33	10,0	9,41	Повноцінна демократія
Швейцарія	8	9,14	9,58	9,29	8,33	9,38	9,12	Повноцінна демократія
Нідерланди	9	9,00	9,58	8,93	8,33	8,75	9,41	Повноцінна демократія
Тайвань	10	8,92	10,0	9,29	7,78	8,13	9,41	Повноцінна демократія

Примітки: (1) виборчий процес і плюралізм; (2) функціонування уряду; (3) участь у політичному житті; (4) політична культура; (5) цивільні права. Усього 167 країн світу.

Джерело: складено авторами на основі аналізу й узагальнення аналітичних матеріалів Economist Intelligence Unit [26].

Таблиця 11

Значення індикаторів, які входять до складу Індексу процвітання

Країна	Місце у рейтингу			Значення індикаторів*		
	2013	2022	2023	Безпека та захист (Safety and Security)	Особиста свобода (Personal Freedom)	Державне управління (Governance)
Данія	4	1	1	6	2	3
Швеція	1	3	2	10	4	7
Норвегія	2	2	3	3	1	2
Фінляндія	5	4	4	15	3	1
Швейцарія	3	5	5	2	12	4
Нідерланди	6	6	6	9	5	5
Люксембург	8	7	7	1	6	8
Ісландія	14	9	8	8	7	10
Німеччина	9	8	9	19	9	9
Нова Зеландія	7	10	10	32	11	6

Примітка: * наведено 3 індикатори із 12, які, на погляд авторів, більш точно характеризують стан національної безпеки. Усього 167 країн світу.

Джерело: складено авторами на основі аналізу й узагальнення аналітичних матеріалів Legatum Institute [27].

Таблиця 12

Топ-10 країн світу у Глобальному рейтингу продовольчої безпеки у 2020 р.

Країна	Місце в рейтингу	Бали	Значення індикаторів			
			економічна доступність	фізична доступність	якість і безпечність	природні ресурси та стійкість
Фінляндія	1	90,6	82,0	93,8	73,2	90,6
Ірландія	2	92,2	75,7	94,0	73,2	92,2
Нідерланди	3	90,7	74,5	88,7	61,5	90,7
Австрія	4	89,5	70,8	94,3	61,8	89,5
Чехія	5	86,3	70,4	87,1	70,9	86,3
Велика Британія	6	89,7	70,0	92,8	59,4	89,7
Швеція	7	89,2	65,0	92,3	67,4	89,2
Ізраїль	8	89,5	75,3	93,9	46,3	89,5
Японія	9	90,4	73,0	83,4	58,6	90,4
Швейцарія	10	87,9	68,4	89,6	64,2	87,9

Примітка: усього 113 країн світу.

Джерело: складено авторами на основі аналізу й узагальнення аналітичних матеріалів Economist Intelligence Unit [28].

Таблиця 13

Топ-10 країн світу в рейтингу за Глобальним індексом голоду

Країна	Місце в рейтингу (2023 р.)	Значення індексу			
		2000	2008	2015	2023
1	2	3	4	5	6
Боснія і Герцеговина	1	9,4	6,5	5,3	≤ 5
Чилі	2	≤ 5	≤ 5	≤ 5	≤ 5
Китай	3	13,4	7,1	≤ 5	≤ 5
Хорватія	4	≤ 5	≤ 5	≤ 5	≤ 5
Естонія	5	≤ 5	≤ 5	≤ 5	≤ 5

Закінчення табл. 13

1	2	3	4	5	6
Грузія	6	12,1	6,6	≤ 5	≤ 5
Угорщина	7	6,7	5,6	≤ 5	≤ 5
Кувейт	8	≤ 5	≤ 5	≤ 5	≤ 5
Латвія	9	≤ 5	≤ 5	≤ 5	≤ 5
Литва	10	7,6	5,1	≤ 5	≤ 5

Примітка: усього 125 країн світу.

Джерело: складено авторами на основі аналізу й узагальнення аналітичних матеріалів Welthungerhilfe, Concern Worldwide [29].

Таблиця 14

Топ-10 країн світу в рейтингу за Індексом глобальної конкурентоспроможності

Країна	Роки			
	2019		2023	
	Місце в рейтингу	Значення індексу	Місце в рейтингу	Значення індексу
Сінгапур	1	84,8	4	97,4
США	2	83,7	9	91,1
Гонконг	3	83,1	7	92,1
Нідерланди	4	82,4	5	95,6
Швейцарія	5	82,3	3	99,1
Японія	6	82,3	35	67,8
Німеччина	7	81,8	22	80,5
Швеція	8	81,2	8	91,9
Велика Британія	9	81,2	29	75,5
Данія	10	81,2	1	100,0

Примітка: усього 141 країна світу.

Джерело: складено авторами на основі аналізу й узагальнення аналітичних матеріалів World Economic Forum [30; 31].

Таблиця 15

Топ-10 країн світу в рейтингу за Індексом людського розвитку у 2019 р.

Країна	Місце в рейтингу	Значення Індексу
Норвегія	1	0,957
Ірландія	2	0,955
Швейцарія	2	0,955
Гонконг	4	0,949
Ісландія	4	0,949
Німеччина	6	0,947
Швеція	7	0,945
Австралія	8	0,944
Нідерланди	9	0,944
Данія	10	0,940

Примітка: усього 172 країни світу.

Джерело: складено за даними [32].

Топ-10 країн світу в рейтингу за Глобальним інноваційним індексом

Країна	Роки				
	2019		2020	2021	2022
	Місце в рейтингу	Значення індексу	Значення індексу	Значення індексу	Значення індексу
Швейцарія	1	67,2	66,1	65,5	64,6
Швеція	2	63,7	62,5	63,1	61,6
США	3	61,7	60,6	61,3	61,8
Нідерланди	4	61,4	58,8	58,6	58,0
Велика Британія	5	61,3	59,8	59,8	59,7
Фінляндія	6	59,8	57,0	58,4	56,9
Данія	7	58,4	57,5	57,3	55,9
Сінгапур	8	58,4	56,6	57,8	57,3
Німеччина	9	58,2	56,6	57,3	57,2
Ізраїль	10	57,4	53,5	53,4	50,2

Примітка: усього 129 країн світу.

Джерело: складено авторами на основі аналізу й узагальнення аналітичних матеріалів WIPO, Cornell University, Insead [33].

Таблиця 17

Топ-10 країн світу в рейтингу за Індексом сталого розвитку

Країна	Роки					
	2015		2020		2022	
	(1)	(2)	(1)	(2)	(1)	(2)
Фінляндія	1	86,4	3	83,8	1	86,5
Данія	3	85,0	2	84,6	2	85,6
Швеція	2	85,7	1	84,7	3	85,2
Норвегія	7	82,2	6	80,8	4	82,4
Австрія	6	82,6	7	80,7	5	82,3
Німеччина	4	83,5	5	80,8	6	82,2
Франція	5	82,8	4	81,1	7	81,2
Швейцарія	22	79,3	15	79,4	8	80,8
Ірландія	28	78,7	14	79,4	9	80,7
Естонія	15	80,5	10	80,1	10	80,6

Примітки: (1) місце країни у рейтингу; (2) значення індексу. Усього 163 країни світу.

Джерело: складено авторами на основі аналізу й узагальнення аналітичних матеріалів і звітів міжнародної організації United Nations [34; 35].

Таблиця 18

Топ-10 країн світу в рейтингу за Індексом глобалізації

Країна	Роки					
	2015		2020		2023	
	(1)	(2)	(1)	(2)	(1)	(2)
1	2	3	4	5	6	7
Швейцарія	9	86	1	91	1	91
Бельгія	3	91	3	90	2	90
Нідерланди	2	91	2	91	3	90
Швеція	6	87	4	89	4	89

1	2	3	4	5	6	7
Німеччина	27	79	6	89	5	89
Австрія	4	90	7	88	6	89
Велика Британія	19	83	5	89	7	88
Данія	7	86	8	88	8	88
Фінляндія	10	85	9	88	9	87
Франція	20	82	10	88	10	87

Примітки: (1) місце країни у рейтингу; (2) значення індексу. Усього 196 країн світу.

Джерело: складено авторами на основі аналізу й узагальнення аналітичних матеріалів KOF Swiss Economic Institute [36].

Таблиця 19

Значення Індексу економічної свободи в деяких провідних країнах світу

Країна	Значення індексу за роками				
	2015	2019	2021	2023	2024
Велика Британія	76	79	78	70	69
Естонія	77	77	78	79	78
Канада	79	78	78	74	72
Китай	53	58	58	48	49
Німеччина	74	74	73	74	72
Сінгапур	89	89	90	84	84
США	76	77	75	71	70
Франція	63	64	66	64	63
Швейцарія	81	82	82	84	83
Японія	73	72	74	69	68

Примітка: усього 180 країн світу.

Джерело: складено авторами на основі аналізу й узагальнення аналітичних матеріалів Heritage Foundation [37].

Таблиця 20

Значення Світових індикаторів державного управління в деяких країнах світу* за 2023 р.

Країна	Значення індикаторів					
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Боснія і Герцеговина	38,2	31,3	15,6	46,7	39,6	30,7
Грузія	48,0	33,2	77,8	79,7	55,2	71,2
Ізраїль	69,1	10,0	83,5	84,4	77,4	78,8
Ірак	23,5	2,4	8,5	6,6	3,8	8,5
Молдова	55,9	20,4	44,3	54,7	47,2	46,7
Південна Корея	73,5	68,3	90,6	84,9	85,9	79,7
Сербія	44,6	44,6	51,9	56,6	51,4	38,2
Сирія	1,5	0,0	3,3	3,8	1,4	0,5
Туреччина	25,0	13,7	41,5	43,9	32,6	34,9
Хорватія	65,7	67,8	75,5	72,2	59,4	59,9

Примітки: (1) представництво та звітність (Voice & Accountability); (2) політична стабільність і відсутність насильства (Political Stability and Lack of Violence); (3) ефективність урядування (Government Effectiveness); (4) якість регулювання (Regulatory Quality); (5) верховенство права (Rule of Law); (6) контроль корупції (Control of Corruption).

* Наведено країни світу, у яких виникали або досі виникають збройні конфлікти і відбуваються бойові дії.

Джерело: складено авторами на основі аналізу й узагальнення аналітичних матеріалів World Bank [38].

Як свідчить проведений аналіз, при оцінюванні переважна більшість дослідників розглядає конкретну складову національної безпеки: воєнну, економічну, зовнішньоекономічну, фінансову, енергетичну, соціальну тощо (табл. 21).

Розглянемо теоретичні підходи до оцінювання окремих складових національної безпеки.

Оцінка оборонної достатності є складовою процесу планування оборонної політики держави. Вона передбачає пошук оптимального балансу між рівнем гарантованого забезпечення воєнної безпеки держави та її економічними можливостями. На думку Г. Ситника [11], оцінка оборонної достатності здійснюється з вико-

Таблиця 21

Складові національної безпеки країни

Вчені та методичні рекомендації	Складові національної безпеки											
	воєнна	економічна	енергетична	соціальна	макро-економічна	інвестиційна	інноваційна	фінансова	зовнішньоекономічна	продовольча	демографічна	виробнича
Г. Ситник	+											
С. Гогоняц та ін.	+											
О. Суходоля та ін.			+									
Т. Завора				+								
С. Пирожков		+		+		+	+	+	+		+	
В. Геєць, М. Кизим та ін.		+										
В. Богданович та ін. (2020)	+											
В. Богданович та ін. (2021)	+											
В. Богданович та ін. (2023)	+											
І. Балик	+											
Ю. Харазішвілі, Є. Дронь		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	
Ю. Харазішвілі та ін.		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	
Т. Зубко		+										
С. Капітула, Є. Міщук			+									
Г. Крамарев									+			
В. Хаустова, Л. Григорова-Беренда		+	+			+	+	+	+	+		
Л. Левковська, О. Добрянський		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
В. Баранова		+										
І. Губарева		+										
Г. Козаченко та ін.		+										
І. Шевчук		+										
А. Чесноков									+			
Л. Яремко									+			
Б. Губський		+						+	+		+	+
Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України (2013 р.)		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Загальна кількість згадувань	5	13	7	6	4	6	6	7	10	5	6	3

Джерело: складено на основі [4–12; 39–54].

ристанням низки показників, зокрема: розумна достатність оборони; оптимальна чисельність збройних сил; допустима ступінь воєнно-економічної напруги держави.

До критеріїв оборонної достатності віднесено такі: раціональний рівень збройних сил, який знаходиться шляхом порівняння зі збройними силами суміжних країн; потенційні можливості збройних сил для виконання завдань, які на них у цілому покладаються. Зокрема, це може бути оцінка виконання завдань щодо зриву можливої агресії, забезпечення повсякденної діяльності та нагромадження оперативних та військових резервів і запасів, ведення бойових дій на тих чи інших оперативних напрямках тощо. Детальний аналіз виконання цих завдань дозволяє визначити необхідну кількість та якість озброєнь і бойової техніки, чисельність збройних сил та інших військових формувань, які залучаються до виконання завдань оборони держави. Цей показник характеризує частку витрат на оборону від ВВП. Вважається, що за будь-яких умов цей показник для мирного часу не має перевищувати 6%. Щодо ступеня мобілізаційного напруження держави, який характеризує частку населення країни, призваної до її збройних сил, то за умов мирного часу він не має перевищувати 1%, а за воєнного стану – 10–12% [11].

За підрахунками Інституту економіки та миру [55], глобальному світу загалом вигідніше бути мирним, ніж воювати. Так, у 2015 р. глобальні економічні втрати (збитки), які прямо й опосередковано пов'язано з воєнною агресією, перевищили 14,3 трлн дол., що становить 13,4% світового ВВП (у 2014 р. – 9,5 трлн дол., або 11,3% ВВП). Якщо б усі країни світу скоротили свої військові витрати приблизно на 50%, то кошти, які вивільнилися, могли б погасити сукупну заборгованість країн, що розвиваються (4,5 трлн дол.), а також фінансувати додаткову кількість глобальних програм, необхідних для досягнення Цілей розвитку тисячоліття (60 млрд дол.).

За оцінками Стокгольмського міжнародного інституту дослідження проблем миру (Stockholm International Peace Research Institute – SIPRI) [56], світові військові витрати досягли у 2022 р. історичного максимуму – 2,24 трлн дол. США витратили на армію 877 млрд дол. (39% від загальних світових військових витрат) (табл. 22) [57]. Це у 3 рази більше, ніж витрачено на військові цілі Китаєм (292 млрд дол.). Країни Азії та Океанії у 2022 р. витратили на військові цілі сукупно 575 млрд дол. Загалом аналітики фіксують сталу тенденцію до зростання військових бюджетів у світі впродовж декількох останніх десятиліть [58].

При цьому за 2010–2022 рр. військові витрати США збільшилися на 18,8%, Китаю – на 176,8%, Саудівською Аравією – на 65,9%, Великою Британією – на 7%, Німеччини – на 29,7%, Франції – на 3,1%, Індії – на 76,5%, Південної Кореї – на 64,5%. Однак військові витрати Японії скоротилися за цей період на 15,9%. Як видно з табл. 22, у 2022 р. частка військових витрат США становила 3,5% загального обсягу ВВП країни, а Китаю – 1,6%.

Як показує статистичний аналіз, обсяг експортних поставок зброї із США зріс у 2022 р. порівняно з 2010 р. на 74,1%, Китаю – на 37%, Великої Британії – на 30,7%, Франції – у 3,5 рази, Італії – у 3,3 рази [57].

Разом з тим слід відмітити, що в більшості обстежених країнах світу спостерігалася тенденція зменшення чисельності особового складу збройних сил. Так, значення даного показника знизився за 2010–2020 рр. у США на 11% (з 1569 до 1395 тис. осіб); Китаю – на 14% (з 2945 до 2535 тис. осіб); Великій Британії – на 12% (з 174 до 153 тис. осіб); Франції – на 11% (з 342 до 304 тис. осіб); Німеччині – на 27% (з 251 до 183 тис. осіб); Італії – на 6% (з 359 до 338 тис. осіб); Південній Кореї – на 14% (з 660 до 569 тис. осіб). А в Саудівській Аравії, навпаки, чисельність особового складу збройних сил збільшилася на 13,3% (з 249 до 282 тис. осіб); Японії – на 0,4% (з 260 до 261 тис. осіб); Індії – на 16,8% (з 2626 до 3068 тис. осіб) [57].

З точки зору В. Богдановича, В. Муженка, О. Передрія, О. Мейка [4], для ефективного вирішення пріоритетних завдань національної безпеки доцільно обґрунтувати концептуальний підхід до вибору та встановлення в державі достатнього рівня воєнної безпеки з огляду на економічний стан і фінансові обмеження.

Необхідність розроблення такого концептуального підходу зумовлена тим, що в більшості випадків воєнно-політичне керівництво держави цікавить кількісна міра, за допомогою якої можна було б визначати рівень воєнної безпеки держави, оцінювати доцільність і ефективність рішень, що приймаються, та заходів, яких вживають в інтересах зміцнення воєнної безпеки держави. Однак проблемним питанням щодо оцінювання рівнів оборонної достатності на сьогодні залишається невідповідний методологічний апарат урахування ризиків, які зумовлено факторами негативних тенденцій розвитку безпекового середовища і суттєво впливають (або будуть впливати у майбутньому) на реалізацію кризових ситуацій. У цих умовах забезпечення воєнної безпеки держави може здійснюватися на основі обмеження ризиків факторів, що перевищили критичний рівень. Ризик для кожної сфери оцінюється експертним методом [59].

Показники, які відображають стан воєнної безпеки та обороноздатності передових країн світу

Країна	Значення показників за роками									
	2010					2022				
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
США	738,0	4,9	н/д	8336	1085	876,9	3,5	н/д	14515	837
Китай	105,5	1,7	7,0	1472	942	292,0	1,6	4,8	2017	807
Саудівська Аравія	45,2	8,6	26,0	н/д	1093	75,0	7,4	27,8	н/д	2272
Велика Британія	64,0	2,6	5,8	1151	502	68,5	2,2	5,3	1504	799
Франція	52,0	2,0	3,5	864	106	53,6	2,0	3,4	3021	22
Японія	54,7	0,9	2,5	н/д	653	46,0	1,1	2,5	н/д	1291
Німеччина	43,0	1,3	2,6	2373	282	55,8	1,4	2,8	1510	182
Італія	32,0	1,5	3,0	555	102	33,5	1,7	3,2	1825	236
Індія	46,1	2,9	9,9	5	2898	81,4	2,4	8,3	11	2846
Південна Корея	28,2	2,5	13,2	177	1297	46,4	2,7	10,6	209	408

Примітки: (1) військові витрати, млрд дол.; (2) військові витрати, % ВВП; (3) військові витрати, % до державних видатків; (4) обсяг експортних поставок зброї, млн дол.; (5) обсяг імпорту зброї, млн дол.

Джерело: складено за даними Stockholm International Peace Research Institute, International Institute for Strategic Studies [57].

На думку вчених [4], доцільним є розроблення та запровадження концептуальної моделі оцінювання рівнів оборонної достатності для забезпечення достатнього рівня воєнної безпеки держави. Цю модель можна використовувати як на етапі організації протидії виявленим загрозам воєнного та гібридного характеру, так і на етапі протидії виявленим (прогнозованим) негативним тенденціям розвитку геополітичної та воєннополітичної обстановки навколо країни. Крім того, модель може використовуватися на етапі обґрунтування оборонного бюджету в плануванні витрат на оборону та на етапах перерозподілу сил і засобів, а також може служити методичною основою для створення методології системних досліджень проблем воєнної безпеки держави і забезпечення обороноздатності держави.

До другої групи вчених можна віднести науковців, які активно займаються питаннями побудови моделей оцінки, аналізу й прогнозування економічної безпеки на різних рівнях ієрархії та розробленням механізмів їх забезпечення. Для визначення рівня економічної безпеки країни існує на цей час безліч методик. Вони різняться, хоча і мають схожі риси та однакові методичні підходи до оцінювання індикаторів.

Провідні науковці Національного інституту проблем міжнародної безпеки НАН України у 2003 р. розробили методичні рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки України, яка пе-

редбачала розрахунок шести груп індикаторів (демографічна, енергетична, інвестиційна та інноваційна, зовнішньоторговельна, соціальна, фінансова безпека) і стала основою методик, розроблених у 2007 і 2013 рр. [40].

Слід віддати належне публікаціям Міністерства економічного розвитку і торгівлі України та Державної служби статистики України, які започаткували методичні підходи до інтегральної оцінки рівня економічної безпеки України та її регіонів, узагальнюючи існуючі підходи. Так, у 2007 р. було затверджено Методику розрахунку рівня економічної безпеки України [60], де було видозмінено перелік складових частин економічної безпеки (макроекономічна, фінансова, зовнішньоекономічна, інвестиційна, науково-технологічна, енергетична, виробнича, демографічна, соціальна, продовольча безпека), і за основу було прийнято метод агрегування й синтезу визначених ознак в єдиному інтегральному показнику. Методика містила 117 індикаторів, кожен з яких мав своє найбільше і найменше значення, та передбачала певні етапи оцінки економічної безпеки, а саме: формування множини індикаторів; визначення характеристичних (оптимальних, порогових і граничних) значень індикаторів; нормалізація індикаторів; визначення вагових коефіцієнтів; розрахунок інтегрального індексу. Але головним недоліком Методики, яку затверджено Наказом Міністерства економіки

України від 02.03.2007 р. № 60, була відсутність даних щодо оптимального рівня економічної безпеки держави, а також шкали оцінювання й вимог до кількісного та якісного складу експертів.

На підставі Наказу Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277 було втрачено чинність даної Методики і затверджено Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [54], у яких інтегральний індекс економічної безпеки складається з 9 середньозважених субіндексів (складових економічної безпеки): виробнича, демографічна, енергетична, зовнішньоекономічна, інвестиційно-інноваційна, макроекономічна, продовольча, соціальна, фінансова (банківська, боргова, бюджетна, валютна, грошово-кредитна, безпека небанківського фінансового ринку) безпека. Розрахунок інтегральних індексів у розрізі зазначених субіндексів (складових економічної безпеки) здійснюється на основі оцінки понад 130 окремих індикаторів, які базуються як на статистичних даних, так і даних, отриманих шляхом опитування респондентів. Визначення інтегральної оцінки економічної безпеки здійснюється за такими етапами: формування множини (переліку) індикаторів; визначення характеристичних значень індикаторів; нормування індикаторів; визначення вагових коефіцієнтів; розрахунок інтегральних індексів за окремими сферами економіки та інтегрального індексу економічної безпеки в цілому.

На думку Ю. Харазішвілі, А. Сухорукова, Т. Крупельницької [45], недоліками обох запропонованих методик є трудомісткість в обчисленні й обмеженість доступу до статистичної інформації. Критикуючи офіційну методичку розрахунку рівня економічної безпеки України, вчені наголошують на превалюванні уваги макроекономічної та фінансової складових частин, тоді як демографічна й екологічна віднесені до другорядних. Автори наголошують на необхідності перегляду складу пріоритетних складових частин економічної безпеки держави й активізації дослідження питань тінізації економіки [45].

На підставі аналізу та узагальнення теоретичних підходів до інтегрального оцінювання рівня економічної безпеки держави Ю. Харазішвілі та Є. Дронь [44] розробили удосконалену методологію її оцінювання, яка: відрізняється використанням мультиплікативної форми інтегрального індексу; містить низку додаткових новітніх індикаторів; одночасним нормуванням індикаторів та їхніх порогових значень за єдиною нормуючою функцією; обґрунтуванням вектору порогових значень та формалізованим визначенням вагових коефіцієн-

тів. Це, з позицій науковців дає можливість порівнювати в одному масштабі динаміку інтегрального індексу з інтегральними пороговими значеннями, тобто коректно ідентифікувати стан економічної безпеки [44].

Дослідниця В. Баранова [49] вважає за цільне застосовувати цільовий підхід до оцінки економічної безпеки національного господарства, при цьому метою є досягнення значень основних соціально-економічних показників на рівні не гіршому або кращому, ніж прогнозовані значення. Цільовий підхід до оцінки економічної безпеки, на відміну від існуючих, ґрунтується на принципі оцінювання економічної безпеки з позиції її забезпечення з використанням показників економічного та соціального розвитку країни, розподілених на ідентифікатори покращення та ідентифікатори погіршення економічної безпеки, що дозволяє здійснювати оцінку економічної безпеки та інтерпретацію її рівня.

І. Губарева [6] для оцінювання рівня безпеки національної економіки в політичній сфері запропонувала використовувати такий перелік показників: політична глобалізація, виборчий процес і плюралізм, діяльність уряду, підприємництво, управління, інституції, свобода від корупції, право власності, фіскальна свобода, участь уряду, свобода бізнесу, монетарна свобода, свобода торгівлі, свобода інвестицій, фінансова свобода, доступ до ринку, адміністрування кордону, ділове середовище, реєстрація підприємства, отримання дозволів на будівництво, підключення до системи електропостачання, реєстрація власності, кредитування, захист інвесторів, оподаткування, міжнародна торгівля, забезпечення виконання контрактів, ліквідація підприємства, рівень делегітимізації та криміналізації державних структур, наявність і якість суспільних послуг, рівень впливу апарату державної безпеки як «держави в державі», рівень впливу групових або кланових еліт, ступінь втручання інших держав, соціально-інституціональний розвиток.

Науковцями Г. Козаченко, Ю. Погорелов, А. Герасименко [8] запропоновано й систематизовано показники для оцінювання економічної безпеки держави за трьома конструктами: задоволення економічних інтересів держави; забезпечення достойних умов життя населення країни; стійкість національної економіки.

Т. Зубко [46] при оцінюванні рівня економічної безпеки країни використовує відібрані та адаптовані показники-індикатори з методички, яку опубліковано в науковому виданні під редакцією В. Приходько та О. Єгорової [61]. Межі індикато-

рів запозичено з цієї ж роботи [61]. З переліку запропонованих індикаторів відібрано ті, які можна розрахувати, маючи інформацію служб статистик інших держав і світової торгівлі: індикатор зіставності економічного розвитку, індикатор порівняльної платоспроможності населення, експортна залежність економіки, імпортна залежність економіки, відношення сальдо зовнішньоторговельного обороту до ВВП, вагомість країни у світовому експорті, концентрація товарного експорту, концентрація товарного імпорту. Ця методика базується на порівнянні даних економічних показників обраїної країни з іншою в групі обраїних країн [46].

Значна кількість дослідників приділяє особливу увагу оцінюванню рівня зовнішньоекономічної безпеки країни. Як стверджує науковець Г. Крамарев [9], актуальним сьогодні є дослідження ступеня залучення країни у світові глобалізаційні процеси, створення ланцюжків доданої вартості, що призводять до посилення інтернаціоналізації світового виробництва товарів і послуг і, як наслідок, – виникнення потенційних загроз зовнішньоекономічній безпеці як складової економічної безпеки країни.

До методів спостереження основних макроекономічних показників і порівняння їх з пороговими значеннями відноситься методика, запропонована Б. Губським [53], у якій визначено кількісні параметри та граничні значення економічної безпеки України. Індикатори цієї методики (загальна кількість становить 17) утворюють три основні групи: 1) індикатори економічної безпеки виробничої сфери; 2) індикатори рівня життя населення; 3) індикатори фінансової сфери. Індикатори, що характеризують зовнішньоекономічну безпеку, віднесено до першої та третьої групи показників. До першої групи віднесено індикатори, які характеризують структуру виробництва та частку імпорту у внутрішньому виробництві, до третьої – індикатор обсягу зовнішнього боргу.

Л. Яремко [52], аналізуючи розвиток зовнішньоекономічних процесів стосовно регіональних економік, визначає декілька основних індикаторів, що характеризують основні загрози у сфері міжнародних економічних відносин: експортна й імпортна залежність; покриття імпорту експортом; прями іноземні інвестиції; портфельні інвестиції; операції з отримання зарубіжних кредитів; еміграція робочої сили.

Характеризуючи рівень зовнішньоекономічної безпеки України в умовах європейської інтеграції, А. Чесноков [51] розробив модель оцінювання зовнішньоекономічної безпеки, яка включає комплекс коефіцієнтів визначення індикаторів

зовнішньоекономічної безпеки, а саме: коефіцієнт відкритості національної економіки; інтегральний коефіцієнт покриття імпорту експортом; коефіцієнт покриття імпорту експортом товарів; коефіцієнт покриття імпорту експортом послуг; експортна квота; імпортна квота; коефіцієнти Грубеля – Ллойда і Баласса, а також розрахунок авторського інтегрального коефіцієнта зовнішньоекономічної безпеки держави на основі оцінки середньозваженого рейтингу коефіцієнтів.

У монографії [62] за допомогою системного підходу запропоновано при оцінюванні зовнішньоторговельної складової використовувати такі показники, як покриття імпорту експортом, експортна безпека, імпортна безпека. Також у роботі зазначається, що проблемним питанням зовнішньоторговельної безпеки країни є висока відкритість економіки. Виходячи з цього, автори пропонують використовувати для моніторингу коефіцієнти економічної взаємодії та відкритості економіки.

У науковій роботі [9] при оцінюванні зовнішньоекономічної безпеки беруться за основу Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. При цьому Г. Крамарев пропонує зовнішньоекономічну безпеку розраховувати на основі 11 індикаторів, що характеризують відкритість економіки країни, відображають географічну залежність країни у зовнішній торгівлі, враховують структуру імпорту товарів, сировинного та низького ступеня переробки експорту промисловості в загальному обсязі експорту товарів, індекс умов торгівлі (ціновий) та завантаженість транзитних потужностей нафтотранспортної та газотранспортної систем. Але автор наголошує на необхідності доповнити цей перелік показників таким, як «глобальні ланцюжки створення вартості», що відіграють ключову роль у глобалізаційних процесах розвитку сучасної світової економіки [9].

Варто наголосити, що значну увагу науковці приділяють і методологічним засадам формування системи управління ризиками енергетичної безпеки, що допоможе формалізувати процеси визначення поточного рівня енергетичної безпеки, цілепокладання й стратегування в цій сфері, а також оцінити вплив загроз на енергетичну безпеку України.

Вченими Національного інституту стратегічних досліджень [12] розроблено багатофакторну модель енергетичної безпеки, обґрунтовано та формалізовано набір індикаторів енергетичної безпеки (табл. 23), визначено їх цільові та порогові значення. При цьому відмічається, що математична модель оцінювання енергетичної безпеки та управління ризиками спирається на доку-

Індикатори визначення рівня енергетичної безпеки України

Індикатори	Науковці	
	О. Суходоля та ін.	С. Капітула, Є. Міщук
Ресурсна достатність	+	
Економічна доступність джерел енергії та енергетичних ресурсів	+	
Економічна ефективність функціонування енергетичного сектора	+	
Енергетична ефективність використання енергетичних ресурсів	+	+
Екологічна прийнятність впливу енергетики на довкілля	+	
Стійкість функціонування енергетичного сектора	+	
Захищеність національних інтересів	+	

Джерело: складено на основі [12; 47].

менти стратегічного характеру, які визначають цілі реалізації енергетичної політики країни. Це дозволяє використовувати її як інструмент наукового обґрунтування та оцінювання ефективності управлінських рішень [12].

Науковці С. Капітула і Є. Міщук [47] удосконалили метод оцінки рівня енергобезпеки національного господарства на основі порівняння фактичних даних із нормативними, що дало змогу охарактеризувати рівень енергобезпеки за трьома градаціями: енергетично безпечний, енергетично небезпечний, критично небезпечний. Ними розроблено економіко-математичну модель оцінки комерційних утрат електроенергії, яку пропонується використовувати під час прогнозування стану енергобезпеки національного господарства України.

В умовах трансформації економіки надзвичайно гострим питанням постає визначення методичних засад оцінювання соціальної складової національної безпеки країни.

Як відмічає Т. Завора [39], вибір індикаторів для оцінювання соціальної складової національної безпеки є необхідним кроком на шляху утвердження цілеспрямованої державної політики національної безпеки, сутністю якої є створення надійної системи гарантій згідно з Конституцією України. Автор притримується думки вчених Ю. Харазішвілі та Є. Дронь [44], які удосконалили методологію інтегрального оцінювання рівня економічної безпеки держави. Дана методологія дозволяє оцінити рівень економічної безпеки України як кінцевий результат соціально-економічного розвитку та соціальну складову економічної безпеки держави (табл. 24).

Таблиця 24

Індикатори оцінки рівня соціальної безпеки країни

Індикатори	Науковці	
	Ю. Харазішвілі, Є. Дронь	Т. Завора
Рівень використання праці (відношення оптимального попиту на працю до її пропозиції)	+	+
Рівень оплати праці у випуску	+	+
Рівень тіньової заробітної плати до офіційної	+	+
Рівень тіньової зайнятості до загальної зайнятості	+	+
Рівень видатків на освіту до ВВП	+	+
Рівень видатків на охорону здоров'я до ВВП	+	+
Відношення середньої заробітної плати до прожиткового мінімуму	+	+
Питома вага заробітної плати у структурі доходів населення	+	+
Рівень пенсійних видатків до ВВП	+	+
Рівень дефіциту Пенсійного фонду до ВВП	+	+

Джерело: складено на основі [39; 44].

Отже, на підставі узагальнення аналітичних матеріалів міжнародних організацій і наукових публікацій встановлено, що вчені та фахівці-практики здебільшого застосовують системний та індикаторний підходи шляхом визначення та розрахунку індикаторів, які дозволяють комплексно оцінити стан складових національної безпеки (табл. 25).

При цьому необхідно підкреслити, що науковці застосовують різноманітні методи та моделі для оцінювання складових національної безпеки країни. Однак перевага віддається методу експертних оцінок, таксономічному методу, кореляційному та кластерному аналізу, а також методам прогнозування для розроблення сценаріїв розвитку різних аспектів життєдіяльності країни (табл. 26).

Таблиця 25

Наукові підходи до оцінювання складових національної безпеки країни

Автор(и)	Підходи										
	Системний	Індикаторний (пороговий)	Цільовий	Функціональний	Експертний	Графічний (матричний)	Конструктивний	Аналоговий	Законодавчий	Порівняльний	Багатовимірний
О. Суходоля та ін.	+	+									
Т. Завора		+									
Ю. Харазішвілі, Є. Дронь	+	+									
Т. Зубко	+	+									
Л. Левковська, О. Добрянський	+	+									
В. Баранова			+								
І. Губарєва	+	+									
Г. Козаченко та ін.		+		+	+	+	+				
Ю. Харазішвілі та ін. (2013)		+		+				+	+		
І. Шевчук	+	+									
С. Пирожков		+						+	+	+	
В. Хаустова, Л. Григорова-Беренда	+	+			+						
Б. Губський											+
Л. Яремко		+									
А. Чесноков		+									
Г. Крамарев		+									+
В. Богданович та ін. (2023)	+										
Загальна кількість згадувань	8	14	1	2	2	1	1	2	2	1	2

Джерело: складено на основі [4; 6; 8–10; 12; 39; 40; 44; 46; 48–53].

Таким чином, виконаний аналіз методів і підходів до оцінювання складових національної безпеки країни і результати попередніх досліджень [64–67] показали, що на даний момент застосовується їх широкий спектр, однак не існує загальноприйнятого. Різноманітні методи, що використовуються при оцінюванні складових національної безпеки, мають свою специфіку, позитивні та негативні сторони, що унеможливає віддати перевагу одному з них.

ВИСНОВКИ

Виходячи з вищевказаного, можна дійти таких висновків.

На даний час країни світу представлено більш ніж у трьох десятках різноманітних глобальних світових рейтингах, які визначають позиції країни майже за сотнею параметрів, що характеризують ситуацію практично в усіх сферах людської життєдіяльності. Проте жоден із зазначених загально-визнаних глобальних рейтингів не ставить за мету

Методи та моделі, які застосовуються при оцінюванні складових національної безпеки країни

Метод або модель	Джерела													
	[7]	[12]	[44]	[47]	[10]	[6]	[45]	[63]	[40]	[62]	[53]	[9]	[43]	
Математичний метод багатомірного порівняльного аналізу чинників, що впливають на рівень воєнної небезпеки	+													
Багатофакторна модель		+	+		+					+				
Методи прогнозування для розроблення сценаріїв розвитку		+	+				+	+				+		
Метод регресійного аналізу				+				+						
Економіко-математична модель оцінки комерційних витрат електроенергії				+										
Метод таксономії	+					+				+				
Кореляційний аналіз						+				+				
Кластерний аналіз						+		+		+				
Макроекономічна модель загальної економічної рівноваги «Альфа»							+	+						
Міжнародні рейтингові системи оцінювання							+	+	+	+				
Метод експертних оцінок							+	+	+	+				+
Метод нечітких множин								+						
Метод нелінійної динаміки								+						
Евристичні								+						
Спостереження основних макроекономічних показників												+		
Метод порівняння												+		
Метод «к-найближчих сусідів»														+

Джерело: складено на основі [6; 7; 9; 10; 12; 40; 43; 45; 47; 53; 62; 63].

провести комплексне інтегральне ранжирування країн світу за критеріями захисту національної безпеки, оцінки стійкості держави та суспільства, рівня розвитку сектора безпеки і оборони тощо. У світі не існує універсальних методик, які б дозволили провести об'єктивний порівняльний аналіз місця країни серед інших у контексті забезпечення національної безпеки або стійкості держави та суспільства в цілому. Тому виникає нагальна необхідність розроблення та апробації комплексної методики оцінювання стану національної безпеки, а також стійкості держави та суспільства до різного роду загроз і викликів. Це може стати напрямом подальших наукових досліджень.

У перспективі планується приділити увагу теоретико-методичному обґрунтуванню підходу до оцінювання національної безпеки України у по-

воєнний період з урахуванням кращих світових практик і наявних викликів. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Theoretical and Praxeological Approaches to Monitoring the State of Financial Security of Ukraine / Poltorak A., Tyshchenko S., Khrystenko O., Ribachuk V., Kuzoma V., Stamat V. In: *Economic and Cyber Security* : collective monograph. Kharkiv : PC Technology Center, 2023. Ch. 5. P. 123–159. DOI: <https://doi.org/10.15587/978-617-7319-98-5>
2. Rekunen I., Zhuravka F., Nebaba N. et al. Assessment and Forecasting of Ukraine's Financial Security: Choice of Alternatives. *Problems and Perspectives in Management*. 2022. Vol. 20. Iss. 2. P. 117–134. DOI: [https://doi.org/10.21511/ppm.20\(2\).2022.11](https://doi.org/10.21511/ppm.20(2).2022.11)

3. Stavitskyu A., Kharlamova G., Komendant O. et al. Methodology for Calculating the Energy Security Index of the State: Taking into Account Modern Megatrends. *Energies*. 2021. Vol. 14. Iss. 12. Article 3621. DOI: <https://doi.org/10.3390/en14123621>
4. Богданович В., Муженко В., Передрій О., Мейко О. Концептуальна модель і система показників оцінювання рівнів оборонної достатності для забезпечення воєнної безпеки держави на основі визначення ризиків реалізації кризових сценаріїв. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія «Військові та технічні науки»*. 2023. № 3. С. 17–26. DOI: <https://doi.org/10.32453/3.v92i3.1472>
5. Геєць В. М., Кизим М. О., Клебанова Т. С., Черняк О. І. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство : монографія. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2006. 240 с.
6. Губарева І. О. Оцінка безпеки національної економіки України та країн – членів ЄС у політичній сфері. *Вісник Української академії банківської справи*. 2014. № 2. С. 26–30. URL: <https://surl.li/tjorju>
7. Гогоняц С. Ю., Грицак П. М., Шапран О. О. Загальні положення методики оцінювання рівня воєнної небезпеки на основі таксономічних методів. *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*. 2019. № 1. С. 29–36. DOI: <https://doi.org/10.33099/2311-7249/2019-34-1-29-36>
8. Козаченко Г. В., Погорелов Ю. С., Герасименко Л. В. Оцінювання економічної безпеки держави з використанням конструктивного підходу. *Бізнес Інформ*. 2020. № 9. С. 44–55. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-9-44-55>
9. Крамарев Г. В. Аналіз підходів до оцінки зовнішньоекономічної безпеки країни. *Бізнес Інформ*. 2020. № 4. С. 453–463. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-4-453-463>
10. Левковська Л. В., Добрянський О. І. Узагальнююча оцінка рівня економічної безпеки у макроекономічному вимірі. *Ефективна економіка*. 2022. № 5. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2022.5.7>
11. Ситник Г. П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади) : підручник. Київ : НАДУ, 2012. 730 с.
12. Суходоля О. М., Харазішвілі Ю. М., Рябцев Г. Л. Енергетична безпека України: перспективна модель управління ризиками : монографія. Київ : НІСД, 2023. 152 с. DOI: <https://doi.org/10.53679/NISS-book.2023.01>
13. National Security Strategy and Strategic Defence and Security Review. *GOV.UK*. November 23, 2015. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/national-security-strategy-and-strategic-defence-and-security-review-2015>
14. Резнікова О. О., Войтовський К. Є., Лепіхов А. В. Національні системи оцінювання ризиків і загроз: кращі світові практики, нові можливості для України: аналітична доповідь. Київ : НІСД, 2020. 84 с. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-07/dopovid.pdf>
15. National Risk Profile 2016. An All Hazard overview of potential disasters and threats in the Netherlands. The National Network of Safety and Security Analysts. *National Institute for Public Health and the Environment*, 2016. 200 p. URL: https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdf/Dutch%20National%20Risk%20Profile%202016_english.pdf
16. National Disaster Resilience Strategy. *National Emergency Management Agency*. April 10, 2019. URL: <https://www.civildefence.govt.nz/cdem-sector/plans-and-strategies/national-disaster-resilience-strategy>
17. Сьомін С. В. Концептуальні підходи щодо розробки й запровадження агрегованої системи оцінки стану національної безпеки України: аналітична записка. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 25 травня 2018 р. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2018-05/Syomin-20579.pdf>
18. Global Peace Index 2024: Measuring Peace in a Complex World. Sydney: Institute for Economics & Peace, 2024. 89 p. URL: <https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2024/06/GPI-2024-web.pdf>
19. Fragile state index. *The Global Economy.com*. 2024. URL: https://www.theglobaleconomy.com/rankings/fragile_state_index/
20. Singer J. D. *The Correlates of War. Testing some Realpolitik Models*. New York: The Free Press, 1980. 328 p.
21. Зведений індекс національного потенціалу. *Вікіпедія*. URL: <https://surl.li/fulbcb>
22. Military Strength Ranking for 2005–2024. *Global Fire Power*. 2024. URL: <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.php>
23. Global Terrorism Index 2024: Measuring the Impact of Terrorism. *Institute for Economics & Peace*. 2024. URL: <https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2024/02/GTI-2024-web-290224.pdf>
24. Індекс сприйняття корупції. *Вікіпедія*. URL: <https://surl.li/kfnwaw>
25. Індекс верховенства права. *Вікіпедія*. URL: <https://surl.li/ynuxen>
26. Індекс демократії. *Вікіпедія*. URL: <https://surl.li/va-qdpz>
27. The 2023 Legatum Prosperity Index. London: Legatum Institute, 2023. 102 p.
28. Global Food Security Index 2020. Addressing structural inequalities to build strong and sustainable food systems. *The Economist*. 2021. URL: <https://nonews.co/wp-content/uploads/2021/03/GFSI2020.pdf>

29. Von Grebmer K., Bernstein J., Geza W. et al. 2023 Global Hunger Index: The Power of Youth in Shaping Food Systems. Bonn : Welthungerhilfe (WHH); Dublin: Concern Worldwide, 2023. 60 p. URL: <https://www.globalhungerindex.org/pdf/en/2023.pdf>
30. Schwab K. The Global Competitiveness Report 2019. Geneva : World Economic Forum, 2020. 666 p. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf
31. 2023 Competitiveness Ranking. *IMD World Competitiveness Center*. 2023. URL: <https://cedakenticomedia.blob.core.windows.net/cedamediatest/kentico/media/attachments/imd-world-competitiveness-yearbook-2023-international-rankings.pdf>
32. Human Development Report 2020. The next frontier: Human development and the Anthropocene. New York: United Nations Development Programme, 2020. 412 p.
33. Dutta S., Lanvin B., Wunsch-Vincent S. The Global Innovation Index 2019: Creating Healthy Lives – The Future of Medical Innovation. 12th ed. Ithaca, Fontainebleau, Geneva: Cornell University, INSEAD, World Intellectual Property Organization, 2019. 451 p.
34. Sustainable Development Report 2022. From Crisis to Sustainable Development, the SDGs as Roadmap to 2030 and Beyond. URL: <https://www.sustainabledevelopment.report/reports/sustainable-development-report-2022/>
35. Sachs J. D., Lafortune G., Fuller G. The SDGs and the UN Summit of the Future. Sustainable Development Report 2024. Paris: SDSN; Dublin: Dublin University Press, 2024.
DOI: <https://doi.org/10.25546/108572>
36. KOF Globalisation Index for 2012–2023. *Eidgenössische Technische Hochschule Zürich, KOF Swiss Economic Institute*. 2024. URL: <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>
37. Economic Freedom, overall index for 2015–2024. *Heritage.org*. 2024. URL: <https://www.heritage.org/index/pages/all-country-scores>
38. Worldwide Governance Indicators. A global compilation of data capturing household, business, and citizen perceptions of the quality of governance in more than 200 economies. *World Bank Group*. 2023. URL: <https://www.worldbank.org/en/publication/worldwide-governance-indicators/interactive-data-access>
39. Завора Т. М. Теоретико-методичні підходи до оцінювання рівня національної безпеки у соціальній сфері в умовах системної трансформації і розвитку. *Економіка і регіон*. 2015. № 6. С. 34–41. URL: <https://surl.li/aurjsh>
40. Методичні рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки України / за ред. акад. НАН України С. І. Пирожкова. Київ : НІПМБ, 2003. 42 с.
41. Богданович В. Ю., Дублян О. В., Передрій О. В. та ін. Метод оцінювання результативності асиметричної протидії в інтересах забезпечення достатнього рівня воєнної безпеки держави. *Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України*. 2020. № 1. С. 7–12.
DOI: <https://doi.org/10.30748/nitps.2020.38.01>
42. Богданович В. Ю., Ільшов О. А., Комаров В. С., Олексюк В. В. Підхід до оцінювання безпекового середовища в сучасних умовах ведення збройної боротьби. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняховського*. 2021. № 2. С. 33–39.
DOI: <https://doi.org/10.33099/2304-2745/2021-2-72/33-39>
43. Балик І. В. Удосконалення математичного апарату визначення рівня воєнної загрози. *Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України*. 2020. № 3. С. 7–12.
DOI: <https://doi.org/10.30748/nitps.2020.40.01>
44. Харазішвілі Ю. М., Дронь Є. В. Прогнозування індикаторів, порогових значень та рівня економічної безпеки України у середньостроковій перспективі : аналітична доповідь. Київ : НІСД, 2014. 117 с. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2014-12/prognoz-5238c.pdf>
45. Харазішвілі Ю. М., Сухоруков А. І., Крупельницька Т. П. Щодо вдосконалення методології інтегрального оцінювання рівня економічної безпеки України: аналітична записка. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 21.11.2013. URL: https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/schodo-vdoskonalennya-metodologii-integralnogo-ocinyuvannya-rivnya#_ftn8
46. Зубко Т. Л. Методи оцінювання економічної безпеки України. *Держава та регіони. Серія «Економіка та підприємництво»*. 2022. № 2. С. 18–23.
DOI: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2022-2-3>
47. Капітула С. В., Міщук Є. В. Методичні підходи до оцінки енергетичної безпеки як складової частини економічної безпеки національного господарства України в сучасних умовах трансформації економіки. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 7. С. 51–54. URL: <http://bses.in.ua/journals/2016/7-2016/11.pdf>
48. Хаустова В. Є., Григорова-Беренда Л. І. Теорія і практика оцінки зовнішньоекономічної безпеки держави. *Проблеми економіки*. 2011. № 3. С. 28–34. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2011-3_0-pages-28_34.pdf
49. Баранова В. В. Підходи до оцінки економічної безпеки національного господарства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2018. Вип. 17. Ч. 1. С. 186–190. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/17_1_2018ua/43.pdf
50. Шевчук І. В. Методичні засади оцінки економічної безпеки держави. *Право та державне управління*. 2019. Т. 2. № 2. С. 160–164.
DOI: <https://doi.org/10.32840/pdu.2-2.24>

51. Чесноков А. В. Зовнішньоекономічна безпека держави в умовах європейської інтеграції України : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.05.01. Київ, 2006. 19 с.
52. Яремко Л. А. Глобалізований регіон та зовнішньоекономічна безпека України: теоретико-методологічний підхід : монографія. Львів : Вид-во ЛКА, 2007. 524 с.
53. Губський Б. В. Економічна безпека України: методологія виміру, стан і стратегія забезпечення : монографія. Київ : ДП «Укрархбудінформ», 2001. 122 с.
54. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» від 29.10.2013 р. № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#n9>
55. Global Peace Index 2015: Measuring Peace, Its Causes and Its Economic Value. Sydney: Institute for Economics & Peace, 2015. 127 p. URL: https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2015/06/Global-Peace-Index-Report-2015_0.pdf
56. World military expenditure reaches new record high as European spending surges. *SIPRI*. April 24, 2023. URL: <https://www.sipri.org/media/press-release/2023/world-military-expenditure-reaches-new-record-high-european-spending-surges>
57. Military. *The Global Economy.com*. 2023. URL: <https://www.theglobaleconomy.com/compare-countries/>
58. Список країн за військовими витратами. *Вікіпедія*. URL: <https://surl.li/aksjep>
59. Богданович В. Ю., Висідалко А. Л. Забезпечення безпеки інформаційних процесів безпекового супроводу реалізації національних інтересів. *Сучасний захист інформації*. 2013. № 3. С. 60–66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/szi_2013_3_15
60. Наказ Міністерства економіки України «Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України» від 02.03.2007 р. № 60 (втрата чинності від 29.10.2013 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0060665-07#Text>
61. Економіка та економічна безпека держави. Теорія і практика / Давиденко С. В., Єгорова О. О., Приходько В. П. та ін. Ужгород: РІК-У, 2017. 388 с.
62. Хаустова В. Є., Григорова-Беренда Л. І. Оцінка та діагностика зовнішньоекономічної безпеки України : монографія. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2013. 192 с.
63. Харазішвілі Ю. М. Методологічні підходи до оцінки рівня економічної безпеки України. *Наука та наукознавство*. 2014. № 4. С. 44–58. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/86086/10-Kharazishvili.pdf?sequence=1>
64. Кизим М. О., Губарева І. О., Хаустова В. Є., Манойленко О. В. Аналіз контекстуальних і часових закономірностей розвитку поглядів на пріоритети забезпечення обороноздатності країн світу. *Бізнес Інформ*. 2022. № 4. С. 4–12. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-4-4-12>
65. Хаустова В. Є., Трушкіна Н. В. Ризики та загрози національній безпеці: сутність і класифікація. *Бізнес Інформ*. 2024. № 10. С. 6–22. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-10-6-22>
66. Хаустова В. Є., Трушкіна Н. В. Теоретичні підходи до визначення сутності поняття «національна безпека» та її складових. *Проблеми економіки*. 2024. № 4. С. 134–153. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2024-4-134-153>
67. Khaustova V., Ilyash O. Military and economic potential of the countries of the world: assessment and analysis of the impact on international security. In: *International Economic Policy for the Polycrisis* / Ed. by Konrad Raczkowski, Piotr Komorowski. Routledge, 2024. P. 180–204. DOI: 10.4324/9781003487913-9

REFERENCES

- “2023 Competitiveness Ranking”. IMD World Competitiveness Center. 2023. <https://cedakenticomedia.blob.core.windows.net/cedamediatest/kentico/media/attachments/imd-world-competitiveness-yearbook-2023-international-rankings.pdf>
- Balyk, I. V. “Udoskonalennia matematychnoho aparatu vyznachennia rivnia voiennoi zahrozy” [Improving the Mathematical Apparatus for Determining the Level of Military Threat]. *Nauka i tekhnika Povitrianykh Syl Zbroinykh Syl Ukrainy*, no. 3 (2020): 7-12. DOI: <https://doi.org/10.30748/nitps.2020.40.01>
- Baranova, V. V. “Pidkhody do otsinky ekonomichnoi bezpeky natsionalnogo hospodarstva” [Approaches to the Assessment of Economic Security of the National Economy]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnogo universytetu*. Serii «Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo». 2018. http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/17_1_2018ua/43.pdf
- Bohdanovych, V. et al. “Kontseptualna model i systema pokaznykiv otsiniuvannia rivniv oboronnoi dostatnosti dlia zabezpechennia voiennoi bezpeky derzhavy na osnovi vyznachennia ryzykiv realizatsii kryzovykh stsenariiv” [Conceptual Model and System of Indicators for Evaluating the Levels of Defense Sufficiency to Ensure the Military Security of the State Based on Determining the Risks of Crisis Scenarios Implementation]. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonoyni sluzhby Ukrainy*. Serii «Viiskovi ta tekhnichni nauky», no. 3 (2023): 17-26. DOI: <https://doi.org/10.32453/3.v92i3.1472>
- Bohdanovych, V. Yu. et al. “Metod otsiniuvannia rezultatyvnosti asymetrychnoi protydii v interesakh zabezpechennia dostatnogo rivnia voiennoi bez-

- peky derzhavy" [The Method of Assessment of Asymmetric Counteraction in the Interests of Ensuring the Sufficient Level of the State Military Security]. *Nauka i tekhnika Povitrianykh Syl Zbroinykh Syl Ukrainy*, no. 1 (2020): 7-12.
DOI: <https://doi.org/10.30748/nitps.2020.38.01>
- Bohdanovych, V. Yu. et al. "Pidkhid do otsiniuvannya bezpekovoho seredovyscha v suchasnykh umovakh vedennia zbroinoi borotby" [The Approach to Estimate Security Environment in Modern Conditions of Armed Struggle]. *Zbirnyk naukovykh prats Tsentru voienno-stratehichnykh doslidzhen Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy imeni Ivana Cherniakhovskoho*, no. 2 (2021): 33-39.
DOI: <https://doi.org/10.33099/2304-2745/2021-2-72/33-39>
- Bohdanovych, V. Yu., and Vysidalko, A. L. "Zabezpechennia bezpeky informatsiinykh protsesiv bezpekovoho suprovodu realizatsii natsionalnykh interesiv" [Ensuring the Security of Information Processes and Security Support for the Implementation of National Interests]. *Suchasnyi zakhyst informatsii*. 2013. http://nbuv.gov.ua/UJRN/szi_2013_3_15
- Chesnokov, A. V. "Zovnishnoekonomichna bezpeka derzhavy v umovakh yevropeiskoi intehratsii Ukrainy" [Foreign Economic Security of the State in the Context of Ukraine's European Integration]: *avto ref. dys. ... kand. ekon. nauk : 08.05.01*, 2006.
- Davydenko, S. V. et al. *Ekonomika ta ekonomichna bezpeka derzhavy. Teoriia i praktyka* [Economy and Economic Security of the State. Theory and Practice]. Uzhhorod: RIK-U, 2017.
- Dutta, S., Lanvin, B., and Wunsch-Vincent, S. *The Global Innovation Index 2019: Creating Healthy Lives - The Future of Medical Innovation*. Ithaca, Fontainebleau, Geneva: Cornell University, INSEAD, World Intellectual Property Organization, 2019.
- "Economic Freedom, overall index for 2015-2024". *Heritage.org*. 2024. <https://www.heritage.org/index/pages/all-country-scores>
- "Fragile state index". *The Global Economy.com*. 2024. https://www.theglobaleconomy.com/rankings/fragile_state_index/
- "Global Food Security Index 2020. Addressing structural inequalities to build strong and sustainable food systems". *The Economist*. 2021. <https://nonews.co/wp-content/uploads/2021/03/GFSI2020.pdf>
- "Global Peace Index 2015: Measuring Peace, Its Causes and Its Economic Value". Sydney: Institute for Economics & Peace, 2015. https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2015/06/Global-Peace-Index-Report-2015_0.pdf
- "Global Peace Index 2024: Measuring Peace in a Complex World". Sydney: Institute for Economics & Peace, 2024. <https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2024/06/GPI-2024-web.pdf>
- "Global Terrorism Index 2024: Measuring the Impact of Terrorism". Institute for Economics & Peace. 2024. <https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2024/02/GTI-2024-web-290224.pdf>
- Heiets, V. M. et al. *Modeliuvannya ekonomichnoi bezpeky: derzhava, rehion, pidpriemstvo* [Modeling Economic Security: State, Region, Enterprise]. Kharkiv: VD «INZHEK», 2006.
- Hohoniants, S. Yu., Hrytsak, P. M., and Shapran, O. O. "Zahalni polozhennia metody otsiniuvannya rivnia voiennoi nebezpeky na osnovi taksonomichnykh metodiv" [General Theses of the Military Risk Level Evaluation Method Based on the Taxonomic Methods]. *Suchasni informatsiini tekhnolohii u sferi bezpeky ta oborony*, no. 1 (2019): 29-36.
DOI: <https://doi.org/10.33099/2311-7249/2019-34-1-29-36>
- Hubarieva, I. O. "Otsinka bezpeky natsionalnoi ekonomiky Ukrainy ta krain - chleniv YeS u politychnii sferi" [Assessment of the Security of the National Economy of Ukraine and EU Member States in the Political Sphere]. *Visnyk Ukrainskoi akademii bankivskoi spravy*. 2014. <https://surl.li/tjorju>
- Hubskiy, B. V. *Ekonomichna bezpeka Ukrainy: metodolohiia vymiru, stan i stratehiia zabezpechennia* [Economic Security of Ukraine: Measurement Methodology, Status and Strategy for Ensuring It]. Kyiv: DP «Ukrarkhbudinform», 2001.
- Human Development Report 2020. The next frontier: Human development and the Anthropocene*. New York: United Nations Development Programme, 2020.
- "Indeks demokratsii" [Democracy Index]. *Wikipediia*. <https://surl.li/vaqdpz>
- "Indeks spryiniattia koruptsii" [Corruption Perceptions Index]. *Wikipediia*. <https://surl.li/kfwwaw>
- "Indeks verkhoventstva prava" [Rule of Law Index]. *Wikipediia*. <https://surl.li/ynuxen>
- "KOF Globalisation Index for 2012-2023". Eidgenossische Technische Hochschule Zurich, KOF Swiss Economic Institute. 2024. <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>
- Kapitula, S. V., and Mishchuk, Ye. V. "Metodychni pidkhody do otsinky enerhetychnoi bezpeky yak skladovoi chastyny ekonomichnoi bezpeky natsionalnoho hospodarstva Ukrainy u suchasnykh umovakh transformatsii ekonomiky" [Methodical Approaches to the Assessment of Energy Security as a Component of Economic Security of the National Economy of Ukraine in Modern Conditions of Transformation of the Economy]. *Prychornomorski ekonomichni studii*. 2016. <http://bses.in.ua/journals/2016/7-2016/11.pdf>
- Kharazishvili, Yu. M. "Metodolohichni pidkhody do otsinky rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy" [Methodological Approaches to Assessing the Level of Economic Security of Ukraine]. *Nauka ta naukoznavstvo*. 2014. <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/86086/10-Kharazishvili.pdf?sequence=1>
- Kharazishvili, Yu. M., and Dron, Ye. V. "Prohnozuvannya indykatoriv, porohovykh znachen ta rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy u serednostrokovii perspektyvi : analitichna dopovid" [Forecasting Indicators: Analytical Report].

- tors, Threshold Values and the Level of Economic Security of Ukraine in the Medium Term: Analytical Report]. Kyiv : NISD, 2014. <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2014-12/prognoz-5238c.pdf>
- Kharazishvili, Yu. M., Sukhorukov, A. I., and Krupelnyska, T. P. "Shchodo vdoskonalennia metodologii intehralnogo otsiniuvannia rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy: analitychna zapyska" [On Improving the Methodology for the Integrated Assessment of the Level of Economic Security of Ukraine: Analytical Note]. Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. November 21, 2013. https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/schodo-vdoskonalennya-metodologii-integralnogociniuvannya-rivnya#_ftn8
- Khaustova, V. Ye., and Hryhorova-Berenda, L. I. "Teoriia i praktyka otsinky zovnishnoekonomichnoi bezpeky derzhavy" [Theory and Practice of Assessing the State's Foreign Economic Security]. *Problemy ekonomiky*. 2011. https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2011-3_0-pages-28_34.pdf
- Khaustova, V. Ye., and Hryhorova-Berenda, L. I. *Otsinka ta diahnostyka zovnishnoekonomichnoi bezpeky Ukrainy* [Assessment and Diagnostics of Ukraine's Foreign Economic Security]. Kharkiv: VD «INZhEK», 2013.
- Khaustova, V. Ye., and Trushkina, N. V. "Ryzyky ta zahrozy natsionalnii bezpetsi: sutnist i klasyfikatsiia" [Risks and Threats to National Security: Essence and Classification]. *Biznes Inform*, no. 10 (2024): 6-22. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-10-6-22>
- Khaustova, V. Ye., and Trushkina, N. V. "Teoretychni pidkhody do vyznachennia sutnosti poniattia «natsionalna bezpeka» ta yii skladovykh" [The Theoretical Approaches to Defining the Essence of the Concept of «National Security» and Its Components]. *Problemy ekonomiky*, no. 4 (2024): 134-153. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2024-4-134-153>
- Khaustova, V., and Ilyash, O. "Military and economic potential of the countries of the world: assessment and analysis of the impact on international security". In *International Economic Policy for the Polycrisis*, 180-204. Routledge, 2024. DOI: 10.4324/9781003487913-9
- Kozachenko, H. V., Pohorelov, Yu. S., and Herasymenko, L. V. "Otsiniuvannia ekonomichnoi bezpeky derzhavy z vykorystanniam konstruktynoho pidkhodu" [Assessing the Economic Security of Ukraine Using the Construct Approach]. *Biznes Inform*, no. 9 (2020): 44-55. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-9-44-55>
- Kramarev, H. V. "Analiz pidkhodiv do otsinky zovnishnoekonomichnoi bezpeky krainy" [Analyzing the Approaches to Evaluation of the Country's Foreign Economic Security]. *Biznes Inform*, no. 4 (2020): 453-463. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-4-453-463>
- Kyzym, M. O. et al. "Analiz kontekstualnykh i chasovykh zakonomirnostei rozvytku pohliadiv na priority zabezpechennia oborozdatnosti krain svitu" [Analyzing the Contextual and Temporal Patterns in the Development of Views on Priorities for Ensuring the Defense Capability of World Countries]. *Biznes Inform*, no. 4 (2022): 4-12. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-4-4-12>
- [Legal Act of Ukraine] (2007). <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0060665-07#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2013). <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#n9>
- Levkovska, L. V., and Dobrianskyi, O. I. "Uzahalniuiucha otsinka rivnia ekonomichnoi bezpeky u makroekonomichnomu vymiri" [General Assessment of the Level of Economic Security in the Macroeconomic Dimension]. *Efektivna ekonomika*, no. 5 (2022). DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2022.5.7>
- "Military Strength Ranking for 2005-2024". Global Fire Power. 2024. <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.php>
- "Military". The Global Economy.com. 2023. <https://www.theglobaleconomy.com/compare-countries/Metodychni-rekomendatsii-shchodo-otsinky-rivnia-ekonomichnoi-bezpeky-Ukrainy> [Methodological Recommendations for Assessing the Level of Economic Security of Ukraine]. Kyiv: NIPMB, 2003.
- "National Disaster Resilience Strategy". National Emergency Management Agency. April 10, 2019. <https://www.civildefence.govt.nz/cdem-sector/plans-and-strategies/national-disaster-resilience-strategy>
- "National Risk Profile 2016. An All Hazard overview of potential disasters and threats in the Netherlands. The National Network of Safety and Security Analysts". National Institute for Public Health and the Environment, 2016. https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdf/Dutch%20National%20Risk%20Profile%202016_english.pdf
- "National Security Strategy and Strategic Defence and Security Review". GOV.UK. November 23, 2015. <https://www.gov.uk/government/publications/national-security-strategy-and-strategic-defence-and-security-review-2015>
- Poltorak, A. et al. "Theoretical and Praxeological Approaches to Monitoring the State of Financial Security of Ukraine". In *Economic and Cyber Security*, ch. 5. 123-159. Kharkiv: PC Technology Center, 2023. DOI: <https://doi.org/10.15587/978-617-7319-98-5>
- Rekunen, I. et al. "Assessment and Forecasting of Ukraine's Financial Security: Choice of Alternatives". *Problems and Perspectives in Management*, vol. 20, no. 2 (2022): 117-134. DOI: [https://doi.org/10.21511/ppm.20\(2\).2022.11](https://doi.org/10.21511/ppm.20(2).2022.11)
- Reznikova, O. O., Voitovskyi, K. Ye., and Lepikhov, A. V. "Natsionalni systemy otsiniuvannia ryzykiv i zahroz: krashchi svitovi praktyky, novi mozhlyvosti dlia Ukrainy: analitychna dopovid" [National Risk and Threat Assessment Systems: Best Global Practices,

- New Opportunities for Ukraine: Analytical Report]. Kyiv : NISD, 2020. <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-07/dopovid.pdf>
- “Spysok krain za viiskovymy vytratamy” [List of Countries by Military Spending]. Vikipediia. <https://surl.li/aksjep>
- “Sustainable Development Report 2022. From Crisis to Sustainable Development, the SDGs as Roadmap to 2030 and Beyond”. <https://www.sustainabledevelopment.report/reports/sustainable-development-report-2022/>
- Sachs, J. D., Lafortune, G., and Fuller, G. *The SDGs and the UN Summit of the Future. Sustainable Development Report 2024*. Paris: SDSN; Dublin: Dublin University Press, 2024.
DOI: <https://doi.org/10.25546/108572>
- Schwab, K. “The Global Competitiveness Report 2019”. Geneva : World Economic Forum, 2020. https://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf
- Shevchuk, I. V. “Metodychni zasady otsinky ekonomichnoi bezpeky derzhavy” [Methodological Bases for Assessing the State's Economic Security]. *Pravo ta derzhavne upravlinnia*, vol. 2, no. 2 (2019): 160-164.
DOI: <https://doi.org/10.32840/pdu.2-2.24>
- Singer, J. D. *The Correlates of War. Testing some Realpolitik Models*. New York: The Free Press, 1980.
- Somin, S. V. “Kontseptualni pidkhody shchodo rozrobky i zaprovadzhennia ahrehovanoi systemy otsinky stanu natsionalnoi bezpeky Ukrainy: analitychna zapyska” [Conceptual Approaches to the Development and Implementation of an Aggregated System for Assessing the State of National Security of Ukraine: Analytical Note]. Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. May 25, 2018. <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2018-05/Syomin-20579.pdf>
- Stavytskyy, A. et al. “Methodology for Calculating the Energy Security Index of the State: Taking into Account Modern Megatrends”. *Energies*, art. 3621, vol. 14, no. 12 (2021).
DOI: <https://doi.org/10.3390/en14123621>
- Sukhodolia, O. M., Kharazishvili, Yu. M., and Riabtsev, H. L. *Enerhetychna bezpeka Ukrainy: perspektyvna model upravlinnia ryzykamy* [Energy Security of Ukraine: A Promising Risk Management Model]. Kyiv: NISD, 2023.
DOI: <https://doi.org/10.53679/NISS-book.2023.01>
- Sytnyk, H. P. *Derzhavne upravlinnia u sferi natsionalnoi bezpeky (kontseptualni ta orhanizatsiino-pravovi zasady)* [State Management in the Field of National Security (Conceptual and Organizational and Legal Foundations)]. Kyiv: NADU, 2012.
- The 2023 Legatum Prosperity Index*. London: Legatum Institute, 2023.
- Von Grebmer, K. et al. “2023 Global Hunger Index: The Power of Youth in Shaping Food Systems”. Bonn : Welthungerhilfe (WHH); Dublin: Concern Worldwide, 2023. <https://www.globalhungerindex.org/pdf/en/2023.pdf>
- “World military expenditure reaches new record high as European spending surges”. SIPRI. April 24, 2023. <https://www.sipri.org/media/press-release/2023/world-military-expenditure-reaches-new-record-high-european-spending-surges>
- “Worldwide Governance Indicators. A global compilation of data capturing household, business, and citizen perceptions of the quality of governance in more than 200 economies”. World Bank Group. 2023. <https://www.worldbank.org/en/publication/worldwide-governance-indicators/interactive-data-access>
- Yaremko, L. A. *Hlobalizovanyi rehion ta zovnishnoekonomichna bezpeka Ukrainy: teoretyko-metodolohichnyi pidkhid* [Globalized Region and Foreign Economic Security of Ukraine: Theoretical and Methodological Approach]. Lviv: Vyd-vo LKA, 2007.
- “Zvedeny indeks natsionalnoho potentsialu” [Composite Index of National Potential]. Vikipediia. <https://surl.li/fulbcb>
- Zavora, T. M. “Teoretyko-metodychni pidkhody do otsiniuvannia rivnia natsionalnoi bezpeky u sotsialnii sferi v umovakh systemnoi transformatsii i rozvytku” [Theoretical and Methodological Approaches to Assessing the Level of National Security in the Social Sphere in the Context of Systemic Transformation and Development]. *Ekonomika i rehion*. 2015. <https://surl.li/aurshj>
- Zubko, T. L. “Metody otsiniuvannia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy” [Methods of Assessing the Economic Security of the Country]. *Derzhava ta rehiony. Seriiia «Ekonomika ta pidpriemnytstvo»*, no. 2 (2022): 18-23.
DOI: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2022-2-3>